

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XXIII.

Fasciculus 2.

DOBÓ ISTVÁN

**A Dél-Alföldön elkövetett emberölések
kriminológiai jellemzői**

SZEGED

1976.

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, ANTAL FONYÓ, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI, KÁROLY NAGY, ELEMÉR PÓLAY

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, FONYÓ ANTAL, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS, NAGY KÁROLY, PÓLAY ELEMÉR

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged

Az emberölésnek, mint a legsúlyosabb személy elleni büntettnak a jelentősége indokoltá teszi e cselekmény elkövetőinek, az elkövetés módszereinek és eszközeinek, az elkövetést lehetővé tevő, vagy előmozdító okoknak és körülményeknek, valamint a megelőzés és felderítés helyzetének gondos elemzését.

Az igazságügyi statisztika adatai szerint Magyarországon a bíróságok az 1951—1962 között eltelt 12 év folyamán 4069 felnőttkorú (18 éves és idősebb) személyt ítéltek el emberölés (gyilkosság, szándékos emberölés és gyermekölés) büntette miatt, ami évi átlagban 339 személy elítélését jelenti. Az emberölés miatt elítéltek számában a korábbi időszakokhoz képest lényeges változás nem következett be. Egyedül a gyermekölések számának alakulásában mutatkozik lényeges javulás. A gyermekölés miatt elítéltek száma és gyakorisága az 1938. évhez és az 1951—52. évekhez viszonyítva a felére csökkent; feltehetően az abortuszok legális lehetőségével összefüggésben.¹

Az ilyen irányú vizsgálatok végzése azért is indokolt, mert az emberölés miatt elítéltek aránya Magyarországon az európai átlag felett van és világviszonylatban is egyike a legmagasabbaknak.² Annak ellenére, hogy ezen a területen is vitathatatlanok az eredmények, az élet elleni büntettek viszonylagos nagy száma arra mutat, hogy a társadalom e bűncselekményekkel szemben a megfelelő védelmet nem kapta meg. Az így kialakult helyzet ellentétessé azzal a ténnyel, hogy az ember személyiségi jogai csak a szocializmusban teljeshetnek ki; az élethez fűződő kiemelkedően fontos személyiségi jogok teljes érvényesülését is elsősorban a szocialista társadalmi és gazdasági viszonyok biztosítják. E bűncselekmények társadalmi jelentőségére tekintettel az emberölés megelőzése, az emberélet fokozottabb védelme büntetőpolitikánk egyik központi feladata.³

A bűnözés, mint társadalmi jelenség, alapvetően az ismertté vált büntetteken és a bűnelkövetőkön keresztül ismerhető meg a legmegbízhatóbban. Ezért az emberölések elmélyültebb elemzéséhez szükséges adatok megszerzése céljából megvizsgáltuk Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyében az emberölés és annak kísérlete miatt 1965. évben jogerős bírósági ítélettel befejezett ügyeket.⁴ A vizsgált három megye közül Bács-Kiskun az ország területének 9%-át, Békés 6,1%-át, Csongrád 4,5%-át teszi ki. Bács-Kiskun megyében található az ország népességének 5,6%-a, Békésben 4,5%-a, Csongrádban 3,2%-a.⁵ Ezek szerint

¹ A Központi Statisztikai Hivatal közlése 262/1965. február 7. oldal.

² Központi Statisztikai Hivatal: Id. m. 5. oldal.

³ A Legfelsőbb Bíróság 4. számú irányelve az élet védelmét fokozottabban biztosító ítélezési gyakorlat érdekében. (BH 1965. évi 5. sz.)

⁴ A vizsgálat az emberölést gondatlanul elkövetőkre és a katonai bíróságok által elítélt személyekre nem terjedt ki.

⁵ Központi Statisztikai Hivatal: Megyék, városok, járások, gazdasági körzetek adatai 1966. 7. old.

vizsgálatunk az ország területének 19,6%-ára terjedt ki, amelyen az ország népességének 13,3%-a lakik. Úgy véljük, az Alföld három déli megyéjében végzett vizsgálat adatainak összehasonlítása egyes országos vizsgálatok megállapításaival segítséget jelent e területen az emberölési cselekmények sajátosságainak felismeréséhez. A kutatás során az elméleti jellegű problémák tisztázása mellett olyan tapasztalatokat is igyekeztünk gyűjteni, melyek a gyakorlati munkában is hasznosíthatók.

Az emberölés, vagy annak kísérlete miatt folytatott büntetőeljárások iratanyagát kérdőívekre dolgoztuk fel és az ezekből nyert különféle adatok — az elkövetők személyi körülményei és a konkrét ügyekben folytatott nyomozási tevékenység — értékelése szolgált alapul az egyes vizsgálati megállapításoknak.

A speciális adatfelvétel során megszerzett adatok alapján — a lehetőségeinkhez mérten — csak megközelítő értékelést adhatunk az elkövetők személyi és társadalmi körülményeiről, a szándékosan elkövetett emberöléssel összefüggő társadalmi és gazdasági tényezőkről. Rámutatunk azokra a szociális és kulturális problémákra, amelyeknek megoldása az általunk vizsgált területen jelentős mértékben elősegítené a büntett megelőzését, és ezen keresztül az emberölések számának jelentős csökkenését.

A feltárt adatok összehasonlító értékelésénél elsősorban Csonka József és dr. Vavró István „Egy kriminálstatisztikai vizsgálat eredményei” című tanulmányát tartottuk szem előtt, amelyben a szándékos emberölés elkövetőiről, a büntett elkövetésének körülményeiről stb. adatok rövid áttekintést. Ezen túlmenően különös figyelmet fordítottunk e témával foglalkozó hazai szakirodalomra. A külföldi szakirodalom feldolgozását ezúttal azért mellőztük, mert közvetlen célunk az országon belüli területi sajátosságok feltárása volt.

I.

A vizsgált cselekmények stádiumai és az elkövetők

Szándékos emberölés [Btk. 253. § (1) — (3) bekezdés és 254. §] miatt hazánkban 1965. évben elítélt 458 személy 20,7%-át befejezett ölési cselekmény, 79,3%-át kísérlet miatt vonták felelősségre.⁶

A vizsgálatunk anyagában szereplő 71 elítélt (tettes, társtettes, bűnségéd) 24,6%-át emberölés büntetében, 75,4%-át pedig emberölés kísérletében találta bűnösnek a bíróság. Tehát az általunk vizsgált területen a befejezett ölési cselekmények aránya az 1965. évi országos adatokhoz képest 3,9%-kal nagyobb, a kísérletek aránya viszont ugyanilyen mértékben kisebb.

Az 1962. évben jogerősen befejezett bűnügyek vizsgálata során megállapított adatok szerint az országos viszonylatban elítélt 352 személy 30,7%-át emberölés büntetében, 62,8%-át emberölés kísérletében, 6,5%-át gyermekölés büntetében mondta ki bűnösnek a bíróság.⁷ A gyermekölés eseteit — a Btk. szabályozásának megfelelően — emberölésnek tekintve országos viszonylatban 1962. évben az emberölés befejezett esetei az ölési cselekmények 37,2%-át tették ki.⁸ Ehhez képest Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyében 1965-ben a

⁶ Igazságügyi statisztika a jogerősen elítéltekről 1968. XIX. évf. 2. sz. 27. old.

⁷ Csonka József—Dr. Vavró István: Egy kriminálstatisztikai vizsgálat eredményei (I). Statisztikai Szemle 1966. 5. sz. 464. old.

befejezett ölési cselekmények aránya 12,6%-kal kisebb az 1962. évi országos átlagnál.

Előadottakból kitűnik, hogy az általunk vizsgált területen 1965. évben elkövetett ölési cselekmények közül az 1962-ben végzett országos vizsgálat adataihoz képest 12,6%-kal kisebb, az 1965. évre vonatkozó országos statisztikai adatokhoz viszonyítva pedig 3,9%-kal nagyobb a befejezett ölési cselekmények aránya. Ennek megfelelően a kísérletek aránya 1962-ben nagyobb, 1965-ben viszont kisebb az országos átlagnál. Az 1962. évi országos adatoktól való jelentős eltérés okára vizsgálatunk következő megállapításainak összevetése, együttes értékelése alapján lehet következtetni, mivel az ölési cselekmények befejezését, vagy kísérleti szakban maradását számos objektív és szubjektív tényező befolyásolja, mégpedig az elkövetés idejétől és földrajzi helyétől függetlenül is.

Az általunk vizsgált területen belül is lényeges eltérés állapítható meg az egyes megyékben elkövetett cselekmények stádiumait illetően (1. tábla). Az emberi élet védelmét tekintve legkedvezőbb képet a Csongrádra vonatkozó adatok mutatják, ugyanis a megyében elkövetett élet elleni cselekmények 16,7%-a végződött halálos eredménnyel. Ennél jóval rosszabb helyzetre utal a Békésben elkövetett cselekmények megoszlása, mely szerint minden második ölési cselekmény a sértett halálát okozta. A befejezett és kísérleti szakban maradt cselekmények ilyen alakulása akkor is különös figyelmet érdemel, ha Békés megyében — a lakosság számához viszonyítva — kisebb arányban következett el élet elleni cselekményt, mint Csongrád megyében.⁹

1. tábla

A bűncselekmények megoszlása stádiumok szerint

Az elkövetés helye	A cselekmény aránya	(százalék)
Bács-Kiskun	Befejezett	23,1
	Kísérlet	76,9
Békés	Befejezett	50,0
	Kísérlet	50,0
Csongrád	Befejezett	16,7
	Kísérlet	83,3
A vizsgált terület	Befejezés	24,6
	Kísérlet	75,4

⁸ Az 1965. évben elbírált emberölésekkel kapcsolatban az igazságügyi statisztikában nem találtunk olyan adatokat, amelyekkel vizsgálatunk adatait több vonatkozásban összehasonlíthattuk volna, ezért a Központi Statisztikai Hivatal által 1962. évre vonatkozóan végzett hasonló jellegű országos vizsgálat adatainak az általunk megállapított adatokkal történő összevetése alapján következtettünk a vizsgált megyékben 1965. évben jogerősen elbírált szándékos emberölések jellemző, az országos megállapításoktól eltérő, vagy azokkal megegyező sajátosságaira.

Egyes kérdésekre vonatkozóan más tanulmányokban is találtunk az értékeléshez felhasználható adatokat, ezért helyenként azokat is figyelembe vettük.

⁹ Békés megyében az ország lakosságának 4,5 százaléka él és 8 szándékos emberölést bíráltak el jogerősen 1965-ben, ugyanakkor Csongrád megyében az ország lakosságának 3,2 százaléka található és 18 szándékos emberölési cselekmény jogerős elbírlása történt meg.

A vizsgált területen a tettesek 25,7%-a befejezett emberölést, 74,3%-a pedig az emberölés kísérletét követte el. (2. tábla) Ez az arány szorosan összefügg a bűncselekmények stádiumok szerinti megoszlására vonatkozóan — az 1. táblán — közölt adatokkal, amelyektől kisebb eltérés mutatkozik. A stádiumok és a tettesek aránya közti eltérés abból adódik, hogy a vizsgált 65 bűncselekmény elkövetésében 65 tettes, 5 társtettes és 1 bűnsegéd vett részt.

2. tábla

A tettesek (társtettesek) stádiumok és nemek szerint

Az elkövetés helye	A cselekmény	A tettesek	Férfi	Nő
Bács-Kiskun	Befejezett	26,8	21,9	4,9
	Kísérlet	73,2	70,7	2,5
	Összesen:	100,0%	92,6%	7,4%
Békés	Befejezett	50,0	25,0	25,0
	Kísérlet	50,0	50,0	—
	Összesen:	100,0%	75,0%	25,0%
Csongrád	Befejezett	14,3	—	14,3
	Kísérlet	85,7	80,9	4,8
	Összesen:	100,0%	80,9%	19,1%
Vizsgált terület	Befejezett	25,7	15,7	10,0
	Kísérlet	74,3	71,4	2,9
	Összesen:	100,0%	87,1%	12,9%

A 2. táblából kitűnik az is, hogy a vizsgált területen elkövetett szándékos emberölések tetteseinek 87,1%-a férfi, 12,9%-a nő. Ilyen vonatkozásban az egyes megyékre vonatkozó adatokat értékelve szembetűnő, hogy Bács-Kiskun megyében a tettesek 92,6%-a, Békésben viszont csak 75%-a férfi, ennél fogva a tettesek között a nők aránya Bács-Kiskunban 7,4%, Békés megyében pedig 25%. A tettesek nemek szerinti megoszlásának megyénkénti eltérése arra hívja fel a figyelmet, hogy bár a férfiak nagyobb arányban szerepelnek az erőszakos cselekmények elkövetői között, azonban az arányok tekintetében egyes területeken az emberölési cselekmények tetteseinél jelentős eltérések lehetnek.

A cselekmények, stádiumok és a tettesek nemek szerinti megoszlására vonatkozó arányok nem utalnak lényeges eltérésre az 1962. évi országos vizsgálat megállapításaitól. Országos viszonylatban ugyanis a tettesek 32,8%-a fejezte be az ölési cselekményt, az általunk vizsgált területen viszont befejezett emberölés miatt a tettesek 25,7%-át ítélték el. Az arányok ilyen eltérése a kísérleteknél is megállapítható, mivel az országos 67,2%-tól eltérően az általunk vizsgált ügyekben a tettesek 74,3%-át szándékos emberölés kísérletéért vonták felelősségre. A 7,1%-os eltérést a befejezett és kísérleti szakban maradt cselekményeknél nem értékelhetjük a vizsgált megyék bűnügyi helyzetét jellemző sajátosságként.

Az eddigiek során felvázoltuk a befejezett és kísérleti szakban maradt cselekmények tetteseinak az arányát valamint azt, hogy a befejezett és kísérleti cselekmény tetteseit együttvéve (összes tettes), közöttük milyen arányban szerepeltek a férfiak és a nők. A továbbiakban a Központi Statisztikai Hivatal adataival történő egybevetéshez arra mutatunk rá, hogy külön véve az emberölési (befejezett és kísérleti) cselekmények tetteseit, hogyan alakult a férfiak és a nők aránya.

Az adatok (3. tábla) értékelése alapján megállapítható, hogy a vizsgált területen befejezett cselekmény miatt tettesként elítéltek 61,2 százaléka férfi, 38,8 százaléka nő. A kísérlet miatt elítélt tettesek 96,2 százalékát a férfiak, 3,8 százalékát pedig a nők tették ki. Ebből következik, hogy az általunk elemzett ügyekben a férfi tettesek aránya a befejezett cselekményeknél 31,2 százalékkal

3. tábla

A férfi és nő tettesek aránya stádiumok szerint

Az elkövetés helye	A cselekmény stádiuma	A tettesek	
		férfi	nő
Bács-Kiskun	Befejezett	81,8	18,2
	Kísérlet	96,7	3,3
Békés	Befejezett	50,0	50,0
	Kísérlet	100,0	—
Csongrád	Befejezett	—	100,0
	Kísérlet	94,5	5,5
A vizsgált terület	Befejezett	61,2%	38,8%
	Kísérlet	96,2%	3,8%

magasabb az 1962. évi országos vizsgálat során megállapított 30,0 százaléknál, a nők aránya viszont 14,2 százalékkal kisebb az 53,0 százalékos országos átlagnál. A kísérlet miatt elítélt férfi tettesek arányára vonatkozó megállapításaink alátámasztják az országos vizsgálat adatait, melyek szerint a férfi tettesek aránya a kísérleteknél a legmagasabb. Vizsgálatunk anyagában ugyanis a férfi tettesek aránya — az ölési kísérleteknél — az országos 70%-nál 26,2%-kal magasabb, a nők aránya viszont 43,2%-kal alacsonyabb a 47%-os országos aránynál.¹⁰

Az elkövetői minőség tekintetében lényeges eltérés nincs az előbb említett 1962. évi országos vizsgálat adataitól, melyek szerint az esetek 99,1%-ban tettesként (társtettesként), 0,9%-ban bűnsegédként vonták felelősségre az elkövetőt. Vizsgálati anyagunkban az elkövetők 91,5%-át tettesként, 7,1%-át társtettesként, 1,4%-át bűnsegédként ítélték el. (4. tábla, ld. 8. old.) Felbujtó az országos vizsgálat anyagában sem fordult elő.¹¹

A társtettesek 40%-a befejezett emberölést, 60%-a emberölés kísérletét követett el. A tettestársak jelentős része (40%-a) rokonai viszonyban állt egymással. Ez különösen a rossz családi kapcsolat által motivált ölési cselekménynél jellemző. Az emberölés kísérleténél a tettestársak baráti kapcsolata minden esetben a közös munkahelyen már a büntett elkövetése előtt kialakult.

¹⁰ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 466. old.

¹¹ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 464. old.

Az elkövetői minőség stádiumok szerint

Az elkövetés helye	Cselekmény	Elköve- tők	Ebből			
			tettes	társ- tettes	fel- bújtó	bűn- segéd
Bács-Kiskun	Befejezett	28,6	21,4	4,8	—	2,4
	Kísérlet	71,4	71,4	—	—	—
	Összesen:	100,0%	92,8%	4,8%	—	2,4%
Békés	Befejezett	50,0	50,0	—	—	—
	Kísérlet	50,0	50,0	—	—	—
	Összesen:	100,0%	100,0%	—	—	—
Csongrád	Befejezett	14,3	14,3	—	—	—
	Kísérlet	85,7	71,4	14,3	—	—
	Összesen:	100,0%	85,7%	14,3%	—	—
A vizsgált terület	Befejezett	26,8	22,5	2,9	—	1,4
	Kísérlet	73,2	69,0	4,2	—	—
	Összesen:	100,0%	91,5%	7,1%	—	1,4%

Az Országos Kriminálisztikai Intézet az 1965—1969. években ismertté vált szándékos súlyos testi sértések nyomozástaktikai és módszertani, valamint az ezekkel összefüggő kriminológiai kérdéseket vizsgálva megállapította, hogy a súlyos testi sértést zömmel egyedül követik el, több elkövető, illetve tettestársaság csupán az esetek 8,3%-ában fordult elő. A tettestársak döntő többségükben — 55,9%-ban — rokonok, 26,5%-a baráti és csaknem 6%-a munkatársi viszonyban volt egymással, tehát egymáshoz való kapcsolatuk már a büntett elkövetése előtt is szoros volt.¹²

II.

Az elkövetők személyi és társadalmi körülményei

1. Az elkövetők nem és életkor szerinti megoszlása

A bűncselekmény és az elkövetők életkora közötti összefüggés az ellenséges, haragos érzület, féltékenység, indulat, szégyenérzet stb. által motivált erőszakos cselekményeknél is többnyire megállapítható. Az ilyen cselekmények elkövetői között a fiatal tettesek általában nagyobb számban találhatók, mint az idősebbek. Ez a jelenség a vizsgálatunk anyagában szereplő tetteseknél (társtetteseknél) is kimutatható. (5. tábla)

¹² Az Országos Kriminálisztikai Intézet Tájékoztatója 16. sz. 9. old.

Az elkövetők életkor és nemek szerint

	Korcsoport	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>	14—17	4,9	—	4,9
	18—19	4,9	—	4,9
	20—24	12,2	—	12,2
	25—29	2,4	—	2,4
	30—34	26,9	—	26,9
	35—39	7,3	—	7,3
	40—44	9,8	4,9	14,7
	45—49	7,3	—	7,3
	50—54	4,9	—	4,9
	55—59	2,4	—	2,4
	60—64	2,4	—	2,4
	65—69	—	—	—
	70—74	7,3	2,4	9,7
	Összesen:	92,7%	7,3%	100,0%
<i>Békés</i>	14—17	12,5	12,5	25,0
	18—19	—	—	—
	20—24	12,5	—	12,5
	25—29	25,0	12,5	37,5
	30—34	12,5	—	12,5
	35—39	—	—	—
	40—44	—	—	—
	45—49	—	—	—
	50—54	—	—	—
	55—59	12,5	—	12,5
	60—64	—	—	—
	65—69	—	—	—
	70—74	—	—	—
	Összesen:	75,0%	25,0%	100,0%

Az 1962. évre vonatkozó országos vizsgálatnál fiatalabb korcsoportba tartozónak a 18—40 éves elkövetőket tekintették.¹³ Ezt a csoportosítást követve megállapítható, hogy vizsgálatunk anyagában az ún. fiatalabb korcsoportokhoz tartozó férfi tettesek az összes férfi tettes 70,7%-át teszik ki. Ez az arány a fellelősségre vont nők között 62,5%. Emberölés és kísérlete miatt elítélt összes elkövetők 71,4%-a tartozik a fentebb megjelölt fiatalabb korcsoportokba. Ez

¹³ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 466. old. Az elítéltek korára vonatkozó táblában a szerzők 18—39 éves korcsoportokat és 40—60 év ezen felüli korcsoportokba tartozó elítélteket tüntettek fel.

Az értékelés során a 18—40 éves elítélteket tekintették a fiatalabb korcsoportokba tartozóknak, ami véleményünk szerint eltér a vonatkozó táblában közölt csoportosítástól, így az adatok értékelésénél ezzel kapcsolatban mi is a 18—40 éves tetteseket vettük figyelembe, a táblában feltüntetett csoportosítástól eltérve.

	Korcsoport	Férfi	Nő	Összesen
<i>Csongrád</i>	14—17	—	—	—
	18—19	4,8	—	4,8
	20—24	23,8	4,8	28,6
	25—29	14,2	4,8	19,0
	30—34	14,2	4,8	19,0
	35—39	14,2	4,8	19,0
	40—44	4,8	—	4,8
	45—49	4,8	—	4,8
	50—54	—	—	—
	55—59	—	—	—
	60—64	—	—	—
	65—69	—	—	—
	70—74	—	—	—
	Összesen:	80,8%	19,2%	100,0%

A vizsgált terület

	14—17	4,3	1,4	5,7
	18—19	4,3	—	4,3
	20—24	15,7	1,4	17,1
	25—29	8,6	2,9	11,5
	30—34	21,4	1,4	22,8
	35—39	8,6	1,4	10,0
	40—44	7,1	2,9	10,0
	45—49	5,8	—	5,8
	50—54	2,8	—	2,8
	55—59	2,8	—	2,8
	60—64	1,4	—	1,4
	65—69	—	—	—
	70—74	4,3	1,5	5,8
	Összesen:	87,1%	12,9%	100,0%

utóbbi megállapításunk 4—5% eltérést mutat az országos vizsgálat adataitól, melyek szerint az emberölésnél is kimutatható, hogy a tettesek többsége — csaknem háromnegyed része — a fiatalabb (18—40 éves) korcsoportokba tartozik. Az 5. táblából kitűnik, hogy az általunk vizsgált területen és időben az emberölés és kísérlete miatt elítélt tettesek között legnagyobb arányban a 20—24 éves és a 30—34 éves tettesek szerepeltek. Ezek az adatok lényeges eltérést mutatnak az 1962. évre vonatkozó országos és hasonló külföldi vizsgálatok eredményeitől is.¹⁴ Ezen túlmenően két irányban találtunk említésre méltó eltérést az országos vizsgálat megállapításaitól. Anyagunkban a tettesek 5,7%-a fiatalkorú, 7,2%-a 60 éven felüli személy volt. Ez utóbbi korcsoporton belül a 70—74 éves elkövetők az összes elítéltek 5,8%-át teszik ki. Vizsgálati anya-

¹⁴ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 466—467. old.

gunkban a 14—17 éves és a 70—74 éves korcsoportokhoz tartozó tettesek aránya az összes tettesek számához viszonyítva egyaránt 5,8 százalék. Ez a jelenleg a vizsgált területen élő népesség sajátos helyzetével, körülményeivel hozható összefüggésbe, ezért a legfiatalabb és a legidősebb elkövető vonatkozásában indokoltnak tartjuk az ezekre jellemző adatok ismertetését.

Az általános iskola 5. osztályát végzett 14 éves terhelt mozi előadás után az egyik ismerősehez ment, ahol cigányszokás szerint „halottvirrasztást” tartottak. Minthogy terhelt a lakásban nem megfelelően viselkedett, a 23 éves sértett a szobából kilökte az udvarra. Erre terhelt szidalmazta a sértett anyját, mire a sértett terheltet arcul ütötte. Terhelt testvére sértettet az eljárása miatt figyelmeztette, ezért sértett őt is megütötte. Amikor terhelt ezt meglátta, felháborodott, elővette zsebkését és ezzel a konyhaajtóban álló sértettet csapó mozdulattal a bal kulcscsont alatt, a szívtől kb. 12 cm-re megszúrta. A szúrás következtében sértettnél mellüregi vérgyülem és légmell keletkezett.

A sértett 6 cm hosszú, irányát tekintve a szív felé mutató sérülésének tényleges gyógytartama 14 nap volt.¹⁵

A 71 éves büntetlen előéletű terhelt mint éjjeliőr dolgozott a Bajai Állami Gazdaság Mátéházi Üzemegységénél, ahol többedmagával, közöttük a sértettel is a gazdaság által fenntartott munkásszállás egyik szobájában lakott. A terhelt fiatal kora óta italozott, ittas állapotban zsörtölődő, kötekedő volt. E magatartását munkatársai is ismerték. 1965. március 14-én délelőtt terhelt ugyan csak italozott és amikor a szállásra visszatért, az éppen ebédelni készülő sértettel köztöködni kezdett, szidalmazta minden ok nélkül. A sértett figyelmeztette terheltet a köztöködés abbahagyására azzal, hogy „szájon vágja”. Terhelt ekkor elővette a nyolc centiméter pengehosszúságú zsebkését és azzal a vele szemközt álló sértettet a köldöktől balra hasba szúrta. A kés áthatolt a sértett ruházatán, megnyitotta a hasfalat és a gyomorfalat is átszúrta. A szúrás életveszélyes volt, a sértett életét csak a gyors és kellő időben alkalmazott orvosi segítség mentette meg.¹⁶

Az ilyen és ezekhez hasonló cselekmények az általunk vizsgált területen élő lakosság körében is kivételt képeznek, azonban elkövetőiknek az emberölés és annak kísérlete miatt elítéltek közötti arányára tekintettel az ölési cselekmények megelőzésére és felderítésére teendő intézkedéseknél ezt a sajátos jelenséget sem lehet figyelmen kívül hagyni.

2. A tettesek családi állapota

Az utóbbi évtizedekben végbement társadalmi és gazdasági változások folytán a családok jellege és szerepe a vizsgált megyékben is lényegesen megváltozott.

A mezőgazdaság szocialista átalakítása következtében a falvakban a család, mint termelési egység fokozatosan megszűnt. Ez azzal járt, hogy a lakosság egy része anélkül, hogy állandó lakhelyét elhagyta volna, a közeli vagy távolabbi városokban, eltérő életkörülmények között vállalt munkát. Kialakultak az ún. kétlaki családok, amelyeknél a mezőgazdasági munkával elért jövedelmet a különböző ipari üzemekben, közlekedési és szállítási vállalatoknál szerzett kereset egészíti ki.

¹⁵ Gyulai Megyei Bíróság 1053/1965. sz. bűnügy.

¹⁶ Kecskeméti Megyei Bíróság 1247/1965. sz. bűnügy.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével szinte egyidőben az egyre növekvő iparosítás a családok ezreinek az életviszonyait érintette.

A munkakörülmények megváltozása — a családok anyagi helyzete mellett — kihatással volt a család életformájára. Megváltozott a családi együttélés légköre, a családtagok közötti viszony és a gyermeknevelés módszere is. A család szerepében és jellegében végbement változások hatása az egyes személyek családi állapotának alakulásánál is kimutatható, ezért vizsgálódásunk arra is kiterjedt, hogy a tettesek családi állapot szerinti megoszlása és az emberölési cselekmények alakulása között milyen összefüggés állapítható meg.

A 6. tábla adatai szerint Csongrád megyében a nőtlen férfi tettesek 38,1%-

6. tábla

A tettesek családi állapota

Családi állapot	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
Nőtlen, hajadon	22,0	—	22,0
Házass	51,3	4,8	56,1
Özvegy	2,4	2,4	4,8
Elvált, különvált	17,1	—	17,1
Összesen:	92,8%	7,2 %	100,0%
<i>Békés</i>			
Nőtlen, hajadon	25,0	12,5	37,5
Házass	37,5	12,5	50,0
Özvegy	—	—	—
Elvált, különvált	12,5	—	12,5
Összesen:	75,0%	25,0%	100,0%
<i>Csongrád</i>			
Nőtlen, hajadon	38,1	4,8	42,9
Házass	33,3	9,5	42,8
Özvegy	—	—	—
Elvált, különvált	9,5	4,8	14,3
Összesen:	80,9%	19,1%	100,0%
<i>A vizsgált terület</i>			
Nőtlen, hajadon	27,1	2,9	30,0
Házass	44,3	7,2	51,5
Özvegy	1,4	1,4	2,8
Elvált, különvált	14,3	1,4	15,7
Összesen:	87,1%	12,9%	100,0%

os aránya 11%-kal magasabb a vizsgált területen mutatkozó 27,1%-os átlagnál. Még inkább feltűnő a nőtlen férfi tettesek Csongrád megyei magas aránya, ha Bács-Kiskun megyére vonatkozó 22%-os arányt vesszük összehasonlítási alapul.

A hajadon nők aránya a tettesek között Békés megyében több mint négyszerese a vizsgált területen kimutatott átlagnak. Ugyanakkor Bács-Kiskun megyében egyetlen hajadon nő sem követett el élet elleni bűncselekményt.

A házasságban élő férfi tettesek 51,3%-os aránya Bács-Kiskun megyében 7%-kal nagyobb a vizsgált területen megállapított 44,3%-os aránynál. A házasságban élő tettesek aránya Békés megyében 5,3%-kal haladja meg a vizsgált területen kimutatott 7,2%-os átlagot.

Az özvegy tettesek (férfi és nő) 2,8%-os aránya a vizsgált területen, a más családi állapotúakéhoz képest nem jelentős. Békés és Csongrád megyében özvegy tettes nem követett el szándékos emberölést.

A nőtlen, hajadon és a házasságban élő tettesek arányához viszonyítva az elváltan és különváltan élő tettesek aránya, úgy a férfiaknál, mint a nőknél kisebb. Csak a vizsgált területre vonatkozó átlagszámokat értékelve kimutatható, hogy az elváltan és különváltan élő férfi tettesek aránya 30%-kal kisebb a házasságban élő és 12,8%-kal kisebb a nőtlen férfi tettesek arányánál. Az elváltan és különváltan élő nők 1,4%-os aránya a tettesek között felét sem teszi ki a hajadon nők 2,9%-os arányának és 5,8%-kal kisebb a házasságban élő nők arányánál.

Ezek szerint az általunk vizsgált területen az egyes megyékben lényeges eltérések voltak a nőtlen, hajadon és a házasságban élő tettesek arányát illetően. Az özvegy tettesek 2,8%-os, valamint az elvált és különvált tettesek 15,7%-os aránya a nőtlen, hajadon és házasságban élő tettesek 81,5%-os arányához mérten ahhoz a megállapításhoz nyújt megbízható alapot, hogy a bűncselekmény elkövetésekor a tettesek több mint fele házasságban, közel egyharmada pedig nőtlen, hajadon családi állapotú volt. A tettesek tényleges családi helyzete — az általunk vizsgált ügyekben is — gyakran eltért a büntetési elkövetésekor fennállt jogi állapottól, ezért kitértünk a rendezetlen családi viszony és a bűncselekmény elkövetése közti kapcsolat vizsgálatára is.

A rendezetlen családi állapotú tettesek (férfiak és nők) a tettesek 8,5%-át teszik ki, ennél fogva a vizsgált területen a tettesek 91,5%-a rendezett családi viszonyok közt élt a bűncselekmény elkövetésekor (7. tábla, ld. 14. old.).

A tettesek tényleges családi körülményei leginkább Békés megyében tértek el a családi állapotról vonatkozó jogi helyzettől. A rendezetlen családi állapotú férfi tettesek Békés megyében kimutatott 12,5%-os aránya alig tér el az 1962. évi országos vizsgálat során megállapított 14,1%-os átlagtól. Az általunk vizsgált ügyek összességét számításba véve, a szóban forgó három megyében a rendezetlen családi állapotú férfi tettesek 5,6%-os aránya az országos 14,1%-os átlagtól lényeges eltérésként értékelhető. Még nagyobb a különbség a rendezetlen családi állapotú nő tettesek arányát tekintve, mivel az általunk vizsgált területen az országos viszonylatban kimutatott 23,5%-os arányhoz képest a nő tettesek 2,9%-ának volt rendezetlen a családi állapota a bűncselekmény elkövetésekor.

Az 1962. évi országos vizsgálat adatai szerint a szándékos emberölésért elítélt férfiak közül minden hetediknek, a nők közül csaknem minden negyediknek a családi állapota rendezetlen volt. Az általunk vizsgált terület 1965. évi adataiból megállapíthatóan a férfiak közül minden tizenharmadik, a nők közül viszont minden harmincháromodik követte el az ölési cselekményt rendezetlen

A rendezetlen családi állapotú tettesek

Családi állapot	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
Házastársától különváltan él	—	2,4	2,4
Házas, de házasságon kívül együtt él	—	—	—
Nem házas, de házasságon kívül együtt él	4,8	—	4,8
Összesen:	4,8%	2,4%	7,2%
<i>Békés</i>			
Házastársától különváltan él	—	—	—
Házas, de házasságon kívül együtt él	—	—	—
Nem házas, de házasságon kívül együtt él	12,5	—	12,5
Összesen:	12,5%	—	12,5%
<i>Csongrád</i>			
Házastársától különváltan él	—	4,7	4,7
Házas, de házasságon kívül együtt él	—	—	—
Nem háza, de házasságon kívül együtt él	4,7	—	4,7
Összesen:	4,7%	4,7%	9,4%
<i>A vizsgált terület</i>			
Házastársától különváltan él	—	2,9	2,9
Házas, de házasságon kívül együtt él	—	—	—
Nem házas, de házasságon kívül együtt él	5,6	—	5,6
Összesen:	5,6%	2,9%	8,5%

családi viszonyok között. Az arányokban mutatkozó igen jelentős különbségek mellett szembevetendő az is, hogy az országos vizsgálat megállapítása szerint a nő tettesek aránya a férfiakénál jóval nagyobb volt a rendezetlen családi állapotú tettesek között, vizsgálatunk anyagában viszont a tettesek között a rendezetlen családi állapotú férfiak aránya majdnem kétszer nagyobb a nők arányánál.

A családi állapot rendezett, vagy rendezetlen voltának megállapításánál azt tartottuk szem előtt, hogy a tettesek tényleges családi állapota a büntett elkövetésekor megfelelt-e a jogi helyzetnek.

Az elkövetők családi állapot szerinti megoszlása alapján nem lehet olyan következtetést levonni, hogy az emberölési cselekményeknél a családi állapot és a bűnözés közvetlenül összefügg egymással. Annak kiemelése mellett, hogy a család mint szűkebb környezet, az élet elleni bűntettek alakulására is jelentős befolyást gyakorol, hiszen a családon belüli negatív jelenségek az elkövetőre közvetlenül hatnak, egyetértünk azzal, hogy a családi állapot befolyása az élet elleni kriminalitásra rendkívül bonyolult. Ez azonban nemcsak abban áll, hogy a családi állapot összefonódik az életkor tényezőjével és különbözőképpen jelentkezik a férfiaknál és a nőknél.¹⁷

Az elkövetők családi állapota és az emberölési cselekmények közötti összefüggést illetően — vizsgálatunk anyaga alapján — azt lehet megállapítani, hogy a rendezetlen családi körülmények, a primitív családi környezet, a családon belüli ellentétek gyakran a büntett elkövetését kiváltó okot szülnek, amelyre az elkövető családi állapota is befolyással lehet.

3. Az elkövetők értelmi, műveltségi színvonala

Az értelmi, műveltségi színvonal szerepe a bűnözésben is jelentős, mivel az ember műveltségi színvonala szoros összefüggésben van a magatartásával. A műveltségi színvonal természetesen csak egyike azoknak a körülményeknek, amelyek az emberölések elkövetését kiváltják. A bűnözéssel összefüggő egyéb körülmények és a műveltségi színvonal bonyolult kölcsönhatásának vizsgálatánál figyelembe kell venni egyfelől azt, hogy sok esetben az elkövető műveltsége határozza meg a munkahelyét, a munkakörét, az anyagi helyzetét, családi körülményeit stb., másfelől pedig azt a tényt, hogy a műveltség magasabb foka növeli az önkontrollt, az alkalmazkodási képességet, a nehéz helyzetekben való helyes döntésre való készséget és a környezettel való érintkezésben a konfliktusok elkerülésének vágyát.

A büntető eljárásban a műveltségi színvonal szakértői vizsgálatok alapján történő megállapítására ez idő szerint általában nincs lehetőség, ezért a kriminológiai vizsgálatok során rendszerint az iskolai végzettséget veszik alapul és azt tekintik irányadónak az elkövetők műveltségi színvonala és a bűnözés közötti összefüggés megállapításánál. A vizsgált körben találtunk olyan eseteket is, amikor az elkövető értelmi, műveltségi színvonalát szakértők bevonásával állapították meg, az esetek többségében azonban az iskolai végzettség alapján következtettek az elkövető műveltségi színvonalára.

Az iskolai végzettség nem mindig tükrözi hűen az elkövető műveltségi színvonalát, mivel a tényleges műveltségi szint gyakran alacsonyabb, mint ahogy az iskolai végzettség alapján várni lehetne, de olyan is előfordulhat, hogy az elkövető önműveléssel az iskolai végzettségét meghaladó műveltségi szintet ér el.

Az általunk vizsgált esetekre általában jellemző, hogy az elkövetők műveltségi színvonala alacsonyabb az iskolai végzettségük folytán elvárhatónál. Ebben elsősorban a maradi gondolkodás, az igénytelenség és a tanyai életkörülmények játszanak szerepet.

¹⁷ Vö. Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 468. old.

A 42 éves büntetlen előéletű terhelt az elemi iskola hatodik osztályának elvégzése után szülei Balotaszállás községben levő 11 hold földjének művelésében segédkezett. 27 éves korában ment férjhez a sértetthez. A házasságba vagyont nem vitt, csupán a kelengyéje volt meg. A házasságkötést követő két év múltán sértett minden nehézz fizikai munkát a terhelte hárított, naponta kijelölte a munkát és ha terhelt azt valamilyen oknál fogva nem tudta elvégezni, a legdurvább tettlegességre ragadtatta magát. Terheltnak hosszú évek óta kora hajnalban kellett felkelnie és a lovak csutakolásától kezdve a szántásig minden munkát neki kellett végezni. A szülei 44 km-re laktak a tanyájuktól, de a legutóbbi négy évben sértett nem engedte, hogy meglátogassa őket, mert sajnálta az időt és az autóbuzsköltséget.

A sértett minden pénzüket állatok vásárlására fordította, ruhát magának, a feleségének vagy a gyermekeinek nem vett, kopottan, szegényesen jártak. Idővel a lakásuk berendezése is tönkrement, az ágynemű elszakadt, de ezek pótlására nem kerülhetett sor, mert ha terhelt bármit vásárolt a sértett engedélye nélkül, az újabb bántalmazást vont maga után.

Az ilyen körülmények között élő terheltről teljesen helytálló a bíróságnak az a megállapítása, hogy ... Az iskolai végzettségéhez és társadalmi körülményeihez viszonyítva terhelt a szellemi igényeit illetően rendkívül visszamaradt személy. Részben saját igénytelensége, részben pedig 15 évi házasságának mostoha körülményei miatt színházban még életében nem volt. Budapesten nem járt, Kecskemétre is csak előzetes letartóztatása folytán jutott el. Televízióadást még nem látott. A kiskunhalasi tanyájukban villany nincsen, újságot nem olvas. A legalapvetőbb kérdésekkel sincs tisztában, így többek között nem ismeri hazánk államformáját és az ország vezetőit sem.¹⁸

Ezekre is figyelemmel, az elkövetők iskolai végzettsége alapján megkíséreljük olyan következtetések levonását, amelyek az általunk vizsgált bűncselekményfajtánál az elkövetők műveltségi színvonala és az elkövetett cselekmény közötti összefüggést illetően általános érvényűeknek tekinthetők.

Az iskolai végzettség alapján (8. tábla) következtetve a tettesek műveltségi színvonalára, különösen a Csongrád megyei adatok utalnak arra, hogy az emberölések tettesei túlnyomó részben a lakosság alacsony műveltségű rétegeiből kerülnek ki. A tettesek közül minden tizedik nem járt iskolába, az általános iskola 1—5. osztályát csak minden második végezte el, az általános iskola kötelező nyolc osztályát meghaladó iskolai végzettsége egynek sem volt a bűncselekmény elkövetésekor. Ezek a tények kétséget kizáróan bizonyítják, hogy az iskolai végzettség és ezen keresztül a műveltségi szint emelésére a jövőben még nagyobb erőfeszítéseket kell tenni, mivel ezzel az emberöléseket jelentős mértékben megelőzhetjük.

A vizsgált terület egészét tekintve, a tettesek iskolai végzettségére vonatkozó adatok kedvezőbb képet mutatnak. Ezek szerint a tettesek 7,1%-a nem járt iskolába, ennél fogva írni-olvasni sem tud. A férfi tettesek közül minden második végezte el az általános iskola 1—5. osztályát, vagyis a cselekmény elkövetésekor a jogszabályok által kötelezően előírt általános iskolai végzettsége hiányzott. Figyelembe véve azt is, hogy a tettesek 97,1%-a az általános iskola nyolc osztályát meghaladó végzettséggel nem rendelkezett, vizsgálatunk adatai is megerősítik a kriminológiai és igazságügyi vizsgálatok általános tapasztalatait, az emberölési cselekmények miatt elítéltek műveltségi színvonala alatta

¹⁸ Kecskeméti Megyei Bíróság 1561/1965. sz. bűnügy.

van a népesség átlagos műveltségi színvonalának. Számításba véve azt is, hogy az elkövetők 7,1%-a nem járt iskolába, okszerűen arra lehet következtetni, hogy az ölési cselekmények számszerű alakulása és az értelmi, műveltségi színvonal, valamint a társadalmi rétegződés alacsonyabb szintjéhez való tartozás között szoros összefüggés van. Ez az összefüggés elsősorban abban nyilvánul meg,

8. tábla

A tettesek iskolai végzettsége

Iskolai végzettség	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
Nem járt iskolába	7,3	—	7,3
Az ált. iskola 1—5 osztályát végezte	53,7	2,4	56,1
Az ált. iskola 6—8 osztályát végezte	26,8	4,9	31,7
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	4,9	—	4,9
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	92,7%	7,3%	100,0%
<i>Békés</i>			
Nem járt iskolába	—	—	—
Az ált. iskola 1—5 osztályát végezte	50,0	—	50,0
Az ált. iskola 6—8. osztályát végezte	25,0	25,0	50,0
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	—	—	—
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	75,0%	25,0%	100,0%
<i>Csongrád</i>			
Nem járt iskolába	4,8	4,8	9,6
Az ált. iskola 1—5. osztályát végezte	43,0	9,4	52,4
Az ált. iskola 6—8. osztályát végezte	33,2	4,8	38,0
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	—	—	—
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	81,0%	19,0%	100,0%

Iskolai végzettség	Férfi	Nő	Összesen
<i>A vizsgált terület</i>			
Nem járt iskolába	5,7	1,4	7,1
Az ált. iskola 1—5. osztályát végezte	50,0	4,3	54,3
Az ált. iskola 6—8. osztályát végezte	28,5	7,2	35,7
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	2,9	—	2,9
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	87,1 %	12,9 %	100,0 %

hogy az elkövető nem képes az indulatait megfelelő értelmi ellenőrzés alá helyezni, a saját és mások magatartását helyesen értékelni.

Az iskolázottság és az emberölési cselekmények elkövetése közötti összefüggés vizsgálatánál kitértünk arra is, hogy az iskolázatlan, általános, vagy középiskolát végzett tettesek milyen korcsoportba tartoznak.

A tettesek életkor szerinti megoszlását vizsgálva, — az előbbieknél során megállapítottuk (5. tábla), hogy az emberölés és kísérlete miatt elítélt férfi tettesek 70,7%-a, a nők 62,5%-a tartozik a fiatalabb korcsoportba. Erről tekintettel szükségesnek tartjuk a fiatalabb (18—40 éves) és a 40 éven felüli korcsoport iskolai végzettségére vonatkozó adatok elemzését is (9. tábla).

A fiatalabb korcsoportokhoz tartozó tettesek iskolai végzettségével kapcsolatos adatokat a 8. tábla alapján, összevetve az összes tettes iskolai végzettségére vonatkozó megállapításainkkal, elsősorban a Bács-Kiskun megyei helyzetre figyeltünk fel, mivel itt a 18—40 éves tettesek között több az alacsony iskolai végzettségű, mint az emberölés tettesei között a vizsgált területen általában. Erre enged következtetni, hogy Bács-Kiskun megyében a tettesek 7,3%-a nem járt általános iskolába. A 18—40 éves tetteseknél ez az arány 9,1%. Az általános iskola nyolcadik osztályát a tettesek 26,8%-a fejezte be, ugyanakkor a fiatalabb korcsoportokhoz tartozó tettesek 22,7%-a szerezte meg a kötelező nyolc osztályos általános iskolai végzettséget.

Az itt említett néhány százalékos eltérés az általunk vizsgált három megyére vonatkozó adatokkal (9. tábla) is összehasonlítva nem tűnik jelentősnek. Azonban azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a fiatalabb tetteseknek már jóval nagyobb lehetőségük volt a magasabb iskolai végzettség megszerzésére, mint az idősebb korcsoportokhoz tartozóknak. Ezért a 18—40 éves tettesek iskolai végzettségének az összes tettesek iskolai végzettségénél alacsonyabb szintjét figyelmet érdemlőnek tartjuk, még akkor is, ha az általános iskola 1—5. osztályának elvégzését tekintve — a vizsgált területen — a fiatalabb korcsoportoknál ez az arány 13,9%-kal kedvezőbb, mint az összes tettesnél.

A negyven éven felüli tettesek iskolai végzettségét illetően csak a vizsgált terület egészére vonatkozó adatokat értékelve megállapítható, hogy ezek között kisebb számban találhatók olyanok, akik nem jártak iskolába, és többen szerez-

18—40 éves tettesek végzettsége

Iskolai végzettség	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
Nem járt iskolába	9,1	—	9,1
Az ált. iskola 1—5. osztályát végezte	68,2	—	68,2
Az ált. iskola 6—8. osztályát végezte	22,7	—	22,7
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	—	—	—
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	100,0%		100,0%
<i>Békés</i>			
Nem járt iskolába	—	—	—
Az ált. iskola 1—5. osztályát végezte	50,0	—	50,0
Az ált. isk. 6—8. oszt. évgezte	25,0	25,0	50,0
Középisk. járt, érettségi bizonyítványt szerzett	—	—	—
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	75,0%	25,0%	100,0%
<i>Csongrád</i>			
Nem járt iskolába	5,3	5,2	10,5
Az ált. isk. 1—5. oszt. végezte	36,8	10,6	47,4
Az ált. isk. 6—8. oszt. végezte	36,9	5,2	42,1
Középisk. járt, érettségi bizonyítványt szerzett	—	—	—
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	79,0%	21,0%	100,0%
<i>A vizsgált terület</i>			
Nem járt iskolába	6,7	2,2	8,9
Az ált. isk. 1—5. oszt. végezte	53,3	4,5	57,8
Az ált. isk. 6—8. oszt. végezte	28,9	4,4	33,3
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	—	—	—
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	88,9%	11,1%	100,0%

tek érettségi bizonyítványt, mint a tettesek általában (10. tábla). Erre mutat, hogy az összes tettes 7,1%-a nem járt iskolába, a negyven éven felülieknél ez az arány 4,8%. Az összes tettes 2,9%-a, a negyven éven felülieknek pedig 9,5%-a végzett középiskolát.

Vizsgálati anyagunknak a tettesek iskolai végzettségével kapcsolatos adatai alapján általános érvényűnek tekintjük azt a következtetést, hogy az emberölés tetteseinek értelmi, műveltségi szintje jóval alacsonyabb a népesség általános műveltségi színvonalánál. Ez a megállapításunk a fiatalabb korcsoportokhoz tartozó tettesekre még inkább vonatkozik, mint a negyven éven felüliekre.

A fiatalabb korcsoportban az alacsonyabb iskolai végzettségű tettesek nagyobb aránya alapján arra lehet következtetni, hogy az általános iskolai oktatónélvő munka, a népművelés színvonalának emelkedése és a szocialista társadalmi, gazdasági viszonyok erősödése következtében az ölési cselekmények elkövetői a jövőben még inkább a tudati fejlettség alacsony szintjét fogják képviselni a bűnözők között. Az iskolázatlan, alacsony értelmi színvonalon álló emberek jelentős része nem képes indulatait megfelelő értelmi ellenőrzés alá helyezni, a saját és mások magatartását helyesen értékelni és túlzott mértékben bízik abban, hogy cselekménye titokban marad, tehát a tudati fejlettség mint a bűncselekmény elkövetésétől visszatartó tényező náluk nem érvényesülhet kellő mértékben.

10. tábla

A 40 éven felüli tettesek iskolai végzettsége

Iskolai végzettség	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
Nem járt iskolába	5,9	—	5,9
Az ált. isk. 1—5. oszt. végezte	35,3	5,9	41,2
Az ált. isk. 6—8. oszt. végezte	29,4	11,7	41,1
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	11,8	—	11,8
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	82,4%	17,6%	100,0%
<i>Békés</i>			
Nem járt iskolába	—	—	—
Az ált. isk. 1—5. oszt. végezte	50,0	—	50,0
Az ált. isk. 6—8. oszt. végezte	50,0	—	50,0
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	—	—	—
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	100,0%	—	100,0%

Iskolai végzettség	Férfi	Nő	Összesen
<i>Csongrád</i>			
Nem járt iskolába	—	—	—
Az ált. isk. 1—5. oszt. végezte	100,0	—	100,0
Az ált. isk. 6—8 oszt. végezte	—	—	—
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	—	—	—
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	100,0%	—	100,0%
<i>A vizsgált terület</i>			
Nem járt iskolába	4,8	—	4,8
Az ált. isk. 1—5. oszt. végezte	42,8	4,8	47,6
Az ált. isk. 6—8. oszt. végezte	28,6	9,5	38,1
Középiskolába járt, érettségi bizonyítványt szerzett	9,5	—	9,5
Egyetemre, főiskolára járt, oklevelet szerzett	—	—	—
Összesen:	85,7%	14,3%	100,0%

4. Az elkövetők szakmai képzettsége

Jelenlegi társadalmi viszonyaink között az iskolát nem végzett, alacsony értelmi színvonalon álló emberek rendszerint nem tudnak a maguk és családjuk számára olyan életkörülményeket biztosítani, mint a művelt, magas szakmai képesítéssel rendelkezők, mivel a tudati fejlettség, a műveltségi színvonal jelentős szerepet játszik az elhelyezkedésnél, az anyagi körülmények alakulásánál stb., és mindezek más tényezőkkel együtt belső feszültségekhez és ezeknek erőszkos cselekmény útján való feloldásához vezethetnek.

Ehhez a felismeréshez kapcsolódik, hogy az iskolai végzettség mellett, a tettesek szakképzettségét, mint az ember ismereteit bővítő s ennél fogva a műveltségi színvonalát jelentősen emelő tényezőt is figyelembe kell venni.

A 11. tábla alapján elsősorban arra mutatunk rá, hogy a vizsgált területen a bűncselekmény elkövetési idején a felnőttkorú tettesek 89,3%-a szakképzettséget nem igénylő munkakörben dolgozott, tehát csupán 4,6%-a dolgozott szakmunkásként. A tettesek 6,1%-a a nyugdíjasok közül került ki. A szakképzettségre vonatkozó arányok megállapításánál ezeket nem vettük számításba, mivel a foglalkozásukra vonatkozó adatok hiányosak voltak.

A 11. tábla adatait összevetve a 8. sz. tábla adataival, melyek szerint az elkövetők 97,1%-ának az iskolai végzettsége nem haladja meg a kötelező álta-

A felnőttkorú tettesek foglalkozás szerint

Foglalkozás	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
Állami gazdaságban munkás	12,8	—	12,8
Földműves tsz-tag	18,0	—	18,0
Földműves szakszöv. tag	7,7	—	7,7
Földműves (egyéni)	2,5	7,7	10,2
Napszámos	5,1	—	5,1
Szaktmunkás	2,6	—	2,6
Segédtmunkás	25,7	—	25,7
Alkalmi munkás	7,7	—	7,7
Nyugdíjas	10,2	—	10,2
Összesen:	92,3%	7,7%	100,0%
<i>Békés</i>			
Földműves tsz-tag	33,3	—	33,3
Segédtmunkás	33,3	16,7	50,0
Fuvaros	16,7	—	16,7
Összesen:	83,3%	16,7%	100,0%
<i>Csongrád</i>			
Állami gazdaságban munkás	—	4,8	4,8
Földműves tsz-tag	19,0	—	19,0
Napszámos	—	4,8	4,8
Szaktmunkás	9,5	—	9,5
Segédtmunkás	38,1	—	38,1
Alkalmi munkás	14,4	9,4	23,8
Összesen:	81,0%	19,0	100,0%
<i>A vizsgált terület</i>			
Állami gazdaságban munkás	7,6	1,5	9,1
Földműves tsz-tag	19,7	—	19,7
Földműves szakszöv. tag	4,5	—	4,5
Földműves (egyéni)	1,5	4,6	6,1
Napszámos	1,5	—	1,5
Szaktmunkás	4,6	—	4,6
Segédtmunkás	30,3	1,5	31,8
Alkalmi munkás	9,1	3,0	12,1
Fuvaros	1,5	—	1,5
Nyugdíjas	6,1	—	6,1
Összesen:	87,9%	12,1%	100,0%

lános iskolai végzettséget, arra lehet következtetni, hogy az alacsony értelmi, műveltségi színvonal szoros korrelációban van a hivatásszerűen végzett munka jellegével, az anyagi körülmények alakulásával stb.

A foglalkozásra vonatkozó adatok szerint a felnőttkorú tettesek 93,9%-a aktív kereső, 6,1%-a inaktív kereső (öregségi rokkantsági nyugdíjas) volt. Az aktív keresők 45,8%-a a büntett elkövetések rendszeres kereső tevékenységet nem folytatott, alkalmi, vagy napszámos munkával foglalkozott.

A rendszeres kereső tevékenységet folytatók 52,8%-a a mezőgazdaságban, 47,2%-a a népgazdaság egyéb területein dolgozott. A népgazdaság egyéb területein dolgozó aktív kereső férfiak közül szak- és betanított munkás 44,4%, segédmunkás és egyéb fizikai dolgozó 55,6%.

Az országos vizsgálat adatai szerint a tettesek 96%-a aktív kereső, 4%-a inaktív kereső (nyugdíjas) vagy háztartásbeli eltartott volt. Az aktív keresők az esetek 10%-ában a büntett elkövetések nem álltak munkaviszonyban, rendszeres kereső tevékenységet nem folytattak, napszámos, vagy alkalmi munkával foglalkoztak.

Az aktív kereső férfiak csaknem egyharmada a mezőgazdaságban és valamivel több mint kétharmada a népgazdaság egyéb ágaiban dolgozott. A nem mezőgazdaságban dolgozó aktív kereső férfiak közül szak- és betanított munkás 28,9%, segédmunkás és egyéb fizikai dolgozó 67,5%, önálló és segítő családtag 2,6%, szellemi dolgozó két személy (1%) volt.¹⁹

Az aktív és inaktív keresők arányára vonatkozó megállapításaink lényegében nem térnek el az országos vizsgálat adataitól.

A szóban forgó vizsgálatok adatai között eltérés abban mutatkozik, hogy az általunk vizsgált területen a cselekmény elkövetések az aktív keresők 17,7%-a, országos viszonylatban pedig 10%-a nem folytatott rendszeres kereső tevékenységet, napszámosként, vagy alkalmi munkásként dolgozott. Ez a 7,7%-os eltérés az általunk vizsgált terület egyik sajátossága, éppen úgy mint az is, hogy ezen a területen a rendszeresen kereső tevékenységet folytató személyek 52,8%-a a büntett elkövetések a mezőgazdaságban dolgozott, viszont az országos vizsgálat szerint csak egyharmada. A nem mezőgazdaságban dolgozó aktív kereső férfiak arányát illetően említésre méltó, hogy a szak- és betanított munkások aránya az ölési cselekmények tettesei között az általunk vizsgált területen 19,5%-kal kisebb, mint országos szinten. A segédmunkás és egyéb fizikai dolgozók között a tettesek általunk megállapított aránya 23,1%-kal nagyobb az országosnál.

A 12. tábla adatai szerint a szakmai képesítéssel rendelkező tettesek között nő nem volt. Az aktív kereső férfi tettesek 50%-a rendelkezett szakmai képesítéssel, azonban a bűncselekmény elkövetések ezeknek csak 25%-a dolgozott a tanult szakmájában. Annak, hogy valaki a tanult szakmáját nem folytatja számos oka lehet, de az a tény, hogy a szakmájukban nem dolgozó tettesek az ölési cselekmény elkövetések szakképzettséget nem igénylő munkát végeztek, arra enged következtetni, hogy a korábbinál alacsonyabb szintű munka végzése alacsonyabb életszínvonalat is jelentett számukra.

¹⁹ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 470. old.

*A felnőttkorú tettesek az aktív keresők szakmai
képesítése szerint*

Foglalkozás	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
Szakmai képesítéssel rendelkező	50,0	—	50,0
A szakmájában dolgozó	16,7	—	16,7
Nem a szakmájában dolgozó	33,3	—	33,3
Összesen:	100,0%	—	100,0%
<i>Békés</i>			
Szakmai képesítéssel rendelkező	—	—	—
A szakmájában dolgozó	—	—	—
Nem a szakmájában dolgozó	—	—	—
Összesen:	—	—	—
<i>Congrád</i>			
Szakmai képesítéssel rendelkező	50,0	—	50,0
A szakmájában dolgozó	50,0	—	50,0
Nem a szakmájában dolgozó	—	—	—
Összesen:	100,0%	—	100,0%
<i>A vizsgált területen</i>			
Szakmai képesítéssel rendelkező	50,0	—	50,0
A szakmájában dolgozó	25,0	—	25,0
Nem a szakmájában dolgozó	25,0	—	25,0
Összesen:	100,0%	—	100,0%

5. Az elkövetők kereseti, jövedelmi viszonyai

Az alacsony életszínvonal és az emberölési cselekmények elkövetése között — a vizsgált körben — közvetlen összefüggésre utaló adatot nem találtunk.

Az előzőekben rámutattunk, hogy a tettesek értelmi, műveltségi színvonala, tudati fejlettsége, foglalkozása, kereseti lehetőségei között összefüggés mutatható ki és ezek más tényezőkkel együtt élet elleni bűncselekmény elkövetéséhez vezethetnek. Erre tekintettel megvizsgáltuk a felnőttkorú tettesek kereseti (jövedelmi) viszonyait is.

A tettesek kereseti (jövedelmi) viszonyaival kapcsolatos adatokból (13. tábla) kitűnik, hogy a vizsgált megyék közül a tettesek keresete Békés megyében volt a legalacsonyabb és Csongrád megyében a legmagasabb.

A felnőttkorú, aktív kereső tettesek szakmai képezésének (12. tábla) és kereseti viszonyainak (13. tábla) egybevetése is bizonyítja, hogy a tettesek szakmai képezése, az általuk ténylegesen végzett munka, a kereseti viszonyaik és mindezek folytán a műveltségük egymástól függően alakulnak. Békés megyében az aktív kereső tettesek közül egynek sem volt szakmai képezése, Csongrád megyében minden második rendelkezett szakmai képezéssel és ezeknek fele a szakmájában dolgozott. Bács-Kiskun megyében az aktív kereső tettesek

13. tábla

A felnőttkorú tettesek keresete, jövedelme

Havi jövedelem (forint)	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
—1000	25,6	—	25,6
1001—1500	59,0	7,7	66,7
1501—2000	5,1	—	5,1
2001—2500	2,6	—	2,6
2501—	—	—	—
Összesen:	92,3%	7,7%	100,0%
<i>Békés</i>			
—1000	16,7	—	16,7
1001—1500	66,6	16,7	83,3
1501—2000	—	—	—
2001—2500	—	—	—
2501—	—	—	—
Összesen:	83,3%	16,7%	100,0%
<i>Csongrád</i>			
—1000	19,1	19,1	38,2
1001—1500	28,6	—	28,6
1501—2000	28,6	—	28,6
2001—2500	—	—	—
2501—	4,6	—	4,6
Összesen:	80,9%	19,1%	100,0%
<i>A vizsgált terület</i>			
—1000	22,7	6,1	28,8
1001—1500	50,0	6,1	56,1
1501—2000	12,1	—	12,1
2001—2500	1,5	—	1,5
2501—	1,5	—	1,5
Összesen:	87,8%	12,2%	100,0%

közül ugyancsak minden második rendelkezett szakmai képesítéssel, de ott csak minden hatodik dolgozott a szakmájában. Ezek következtében alakultak úgy a kereseti viszonyok, hogy Csongrádban a tettesek 28,6%-ának, Bács-Kiskunban 5,1%-ának a havi keresete 1501—2000 Ft volt, ugyanakkor Békésben a tettesek közül ilyen keresettel egy sem rendelkezett.

A vizsgált területen a tettesek 28,8%-ának 1000 Ft-on aluli, 56,1%-ának 1001—1500 Ft, 12,1%-ának 1501—2000 Ft, 1,5%-ának 2001—2500 Ft és ugyan-csak 1,5%-ának 2501 Ft-on felüli fizetése volt.

A férfi és nő tettesek kereseti (jövedelmi) viszonyait értékelve igen lényeges eltéréseket találunk. A nők közül egynek sem volt havi 1500 Ft-ot meghaladó keresete és minden másodiknak a havi fizetése nem érte el az 1000 Ft-ot.

1962. évben jogerős ítélettel befejezett szándékos emberölési ügyek tetteseire vonatkozó adatok szerint a kereső elítéltek 26,4%-ának 1000 Ft-on alul, 47,6%-ának 1001—1500 Ft, 17,5%-ának 1501—2000 Ft, 6,5%-ának 2001—2500 Ft és 2,0%-ának 2500 Ft-on felüli fizetése volt.

Vizsgálati anyagunk alapján a helyenként mutatkozó néhány százalékos eltérés ellenére általános érvényűnek tekintjük azt a megállapítást, hogy az emberölések tettesei a népesség átlagánál kedvezőtlenebb anyagi helyzetben éltek.²⁰

6. A visszaesők

Azokban az esetekben, amikor az elítélt büntetésének kiállása után újabb büntetést követ el, arra lehet következtetni, hogy az előző büntett miatt kiszabott büntetés nem volt alkalmas az elkövetőnek a további bűnözéstől való visszatartására, de lehetséges az is, hogy a büntetés elérte ugyan célját, azonban olyan új és más okok, körülmények kerültek előtérbe, amelyekkel szemben a korábbi büntetés nem teremthetett adekvát erejű ellenmotivációt.

Lehet olyan személyiség is, akinél egymagában semmilyen büntetés sem lehet megfelelően hatásos, mivel e személyiség átrendezése esetleg pszichológiai, pszichiátriai vagy más egészségügyi (fiziológiai stb.) terápiát, vagy esetleg speciális társadalmi környezetet igényel.

Nincs biztos támpontunk annak mérésére, hogy a büntetés önmagában véve milyen formában és tartalommal, mikor tekinthető alkalmasnak az elkövető további bűnözéstől való visszatartására. Sem a prognózist, sem utólag a hatékonyságot nem tudjuk csak a büntetésre figyelemmel kiszámítani. Hogy valaki a büntetés kiállása után törvénytisztelő lesz-e vagy sem, az komplex okok és körülmények függvénye. A büntetés önmagában csak a bűnre vezető okoknak és körülményeknek (tényezőknek) csupán egy részét képes közömbösíteni.

A visszaesők számaránya, magának az ismételt bűnelkövetésnek a társadalmi, személyiségbeli háttere az egyes bűncselekményfajtáknál igen különböző. Az élet elleni bűncselekményeknél döntő szerepe van a szubjektív mozzanatoknak, az elkövető jellemvonásainak, lelki alkatának. A visszaesés okainak kutatásánál mégis fel kell deríteni azokat a társadalmi és gazdasági tényezőket, valamint egyéb okokat és körülményeket is, amelyek között az újabb büntetést

²⁰ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 471. old.

elkövettek. Erre azért van szükség, mert ezek (közvetve) meghatározóak lehetnek a személyiség fejlődésére, lelki alkatának kialakítására.

A vizsgált körben az elkövetők 68,6%-a büntetlen, 31,4%-a büntetett előéletű (14. tábla).

14. tábla

A tettesek neme és előélete

Neme	Büntetett	Büntetlen	Összesen.
<i>Bács-Kiskun</i>			
Férfi	24,4	68,3	92,7
Nő	—	7,3	7,3
Összesen:	24,4%	75,6 %	100,0%
<i>Békés</i>			
Férfi	37,5	37,5	75,0
Nő	—	25,0	25,0
Összesen:	37,5%	62,5%	100,0
<i>Csongrád</i>			
Férfi	33,4	47,6	81,0
Nő	9,5	9,5	19,0
Összesen:	42,9%	57,1%	100,0%
<i>A vizsgált terület</i>			
Férfi	28,5	58,6	87,1
Nő	2,9	10,0	12,9
Összesen:	31,4%	68,6%	100,0%

Az ilyen irányú, és az egész ország területére kiterjedt vizsgálat eredményeivel összehasonlítva a büntetett előéletűek arányát megállapítható, hogy az általunk vizsgált megyékben a büntetett előéletűek aránya 11,9%-kal kisebb. 1962-ben országos viszonylatban emberölés és annak kísérlete miatt elítéltek 56,7%-a büntetlen, 43,3%-a pedig büntetett előéletű volt.²¹

A büntetett előéletű elkövetők büntetettségi szerinti aránya az általunk vizsgált területen a következő képet mutatja.

A vizsgált területen többször elítélt elkövetők 69,6%-a egy esetben, 13%-a két alkalommal, 17,4%-a pedig három-öt esetben volt büntetve (15. tábla).

A visszaeső bűnözés terjedelmét és megoszlását vizsgálva különös figyelmet fordítottunk az emberölés vagy testi sértés miatt ismételten elítéltek büntettségének megállapítására (16. tábla).

²¹ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 472—473. old.

A generális visszaesők (bűnismétlők)

A büntetett előéletűek közül	1	2	3—5	6—8	9 vagy több esetben elítelt (százalék)
Bács-Kiskun	72,7	9,1	18,2	—	—
Békés	33,3	33,4	33,3	—	—
Csongrád	77,8	11,1	11,1	—	—
A vizsgált terület	69,6	13,0	17,4	—	—

16. tábla

A speciális (fajlagos) visszaesők

Emberölés, vagy testi sértés miatt elítéltek közül	1	2	3—5	6—8	9
		és több esetben volt büntetve			
Bács-Kiskun	66,7	33,3	—	—	—
Békés	—	100,0	—	—	—
Csongrád	100,0	—	—	—	—
A vizsgált terület	66,7	33,3	—	—	—

Az emberölés, vagy testi sértés miatt több esetben elítéltek 66,7%-a egy alkalommal, 33,3%-a pedig kétszer volt szabadságvesztésre ítélve a vizsgálat tárgyát képező bűncselekmény elkövetése előtt.

Az 1962. évben jogerősen elítéltekre vonatkozó országos adatok szerint az élet és testi épség elleni büntetett miatt korábban elítélt tettesek több mint háromnegyede egy esetben volt büntetve.

A speciális visszaesők viszonylag kisebb aránya és az hogy ezeknek háromnegyed része korábban csak egy esetben volt büntetve, nem vezethető vissza a tettesek viszonylag alacsony életkorára és döntő módon arra, hogy az ilyen cselekményekre súlyos büntetést szabnak ki, hogy — különös figyelemmel a tettesek korátlagára — a többszöri visszaesésre alig van lehetőség.²²

Az a tény, hogy vizsgálati anyagunkban a speciális visszaesők kétharmada egyszer, egyharmada kétszer volt korábban elítélve, önmagában is arra hívja fel a figyelmet, hogy a speciális visszaesés terjedelmét (arányát) és ezen belül az előző büntetések számát nemcsak az előbb említett két körülmény határozza meg.

Az életkort tekintve vizsgálati anyagunkban a szándékos emberölések tettesei 14—71 éves korukban követték el a cselekményt. A testi épség elleni bűncselekmények miatt kiszabott büntetések általában nem olyan súlyosak, hogy azok — a tettesek életkorát is szem előtt tartva —, kiállása után az elítéltnak alig volna lehetősége újabb hasonló két vagy több bűncselekmény elkövetésére.

Véleményünk szerint az előbb megjelölt körülmények a törvényi visszaesés esetében jelentős mértékben befolyásolhatják a korábban szándékos em-

²² Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 473. old.

berölés miatt elítéltet, hogy a büntetés kiállása után két, vagy több újabb szándékos emberölést ne kövessen el. Azonban a speciális visszaesés okainak kutatása során a tettesek életkora és a kiszabott büntetések súlyossága mellett még egyéb körülményekre (a büntetés nevelő hatása, vagy hatástalansága, az elítélt kiszabadulása után a személyi és társadalmi körülményeinek kedvező, vagy kedvezőtlen irányban történő megváltozása stb.) is figyelmet kell fordítani.

Az elkövetők előző cselekményei és a vizsgálat anyagában szereplő újabb bűntettek közötti összefüggést csak egy esetben lehetett megállapítani.

A 37 éves, nős, kétgyermekes terhelt 1964. augusztus óta szívbetegsége következtében munkaképtelen, rokkantsági nyugdíjat kap.

A 60 éves sértett 1962. márciusban megnősült és felesége házába költözött. A saját tulajdonát képező házat egy kamra kivételével bérbeadta a terhelt családjának. Sértett a feleségével összetűzött, ezért visszatért a saját házában részére fenntartott kamrába és szerette volna, ha terhelt és családja elköltözik a házból. Terhelt és felesége, valamint a sértett közötti veszekedések során elkövetett súlyos testi sértés miatt 1964 decemberében terheltet 4 hónapi szabadságvesztésre ítélték.

1965. január 9-én terhelt és a sértett között a lakás használata miatt keletkezett szóváltás, majd verekedés közben terhelt feldúlt állapotában felkapta a konyhakés élességű fejszét, lökdöste a sértettet, majd a fejszét két kézre fogva a válla fölé emelte, hogy azzal lesújtson a sértetre. Erre nem kerülhetett sor, mert terhelt felesége és a lakásban levő egyik ismerősük terheltet hátulról lefoglalták és elvették tőle a fejszét. A fejszével történt lökdöszése közben a sértett fején keletkezett sérülések gyógytartama kb. 4 hét volt.²³

Hatályos büntető törvénykönyvünk a visszaesést — többek között — az emberölésnél is minősítő körülményként határozza meg, ezért célszerű a visszaeső bűnözésnek a Btk. 115. § rendelkezése alapján történő vizsgálata is.

A vizsgált területen 1965. évben jogerősen elítélt hetven tettes (társtettes) közül hármat ítélték el egy esetben korábban elkövetett emberölés (befejezett és kísérlet) miatt, vagyis a Btk. 115. § alapján a tettesek 4,3%-a minősül visszaesőnek.

A vizsgált esetek között, a törvényben meghatározott ötéves időhatáron túl elkövetett emberölési cselekmény nem fordult elő.

7. A visszaesők életkora

Az emberölés és az elkövetők életkora közötti összefüggés szempontjából már értékeltük a vizsgált eseteket és megállapítottuk, hogy 18—40 éves korban a tettesek 69,7%-a követte el a bűntettet.

A tettesek életkorát nemenként külön is vizsgálva kitűnt, hogy a 18—40 éves férfi tettesek az összes férfi tettesek 70,7%-át teszik ki. Ez az arány az ugyanilyen korú nő tetteseknél 62,5 százalék.

A tettesek életkorára a visszaesés körülményeinek vizsgálata során is kitértünk és kifejtettük, hogy különösen a törvényi visszaesésnél — egyéb okok és körülmények mellett — a tettet az életkora jelentős mértékben befolyásolhatja az újabb bűncselekmény elkövetésénél.

Ezek után a generális és speciális visszaesőkre nézve értékeljük a tettesek életkorával kapcsolatos adatokat. (17. tábla)

²³ Kecskeméti Megyei Bíróság 305/1965. sz. bűnügy.

A büntetett előéletűek korcsoportonként

Korcsoport	Büntetett előéletűek			Ebből emberölés vagy testi sértés miatt elítéltek		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Összesen
<i>Bács-Kiskun</i>						
18—19	—	—	—	—	—	—
20—29	—	—	—	—	—	—
30—39	30,0	—	30,0	10,0	—	10,0
40—49	30,0	—	30,0	10,0	—	10,0
50—59	20,0	—	20,0	10,0	—	10,0
60—	20,0	—	20,0	—	—	—
Összesen:	100,0%	—	100,0%	30,0%	—	30,0%
<i>Békés</i>						
18—19	—	—	—	—	—	—
20—29	66,7	—	66,7	—	—	—
30—39	—	—	—	—	—	—
40—49	—	—	—	—	—	—
50—59	33,3	—	33,3	33,3	—	33,3
60—	—	—	—	—	—	—
Összesen:	100,0%	—	100,0%	33,3%	—	33,3%
<i>Csongrád</i>						
18—19	—	—	—	—	—	—
20—29	33,4	11,1	44,5	—	11,1	11,1
30—39	44,4	11,1	55,5	—	11,1	11,1
40—49	—	—	—	—	—	—
50—59	—	—	—	—	—	—
60—	—	—	—	—	—	—
Összesen:	77,8%	22,2%	100,0%	—	22,2%	22,2%
<i>A vizsgált terület</i>						
18—19	—	—	—	—	—	—
20—29	22,8	4,5	27,3	—	4,5	4,5
30—39	31,8	4,6	36,4	4,6	4,5	9,1
40—49	13,6	—	13,6	4,6	—	4,6
50—59	13,6	—	13,6	9,0	—	9,0
60—	9,1	—	9,1	—	—	—
Összesen:	90,9%	9,1%	100,0%	18,2%	9,0%	27,2%

Az egyes megyék ilyen vonatkozásban is nagyon eltérő képet mutatnak. Csongrádban a generális visszaesők kivétel nélkül 18—40 évesek voltak az emberölési cselekmény elkövetései, ugyanakkor Bács-Kiskunban az ilyen korú tettesek a generális visszaesők 30%-át teszik ki.

A vizsgált területen a büntetett előéletű 18—40 éves tettesek közül a generális visszaesők 63,7%-a került ki.

A speciális visszaesők aránya a 18—40 éves elkövetők között Csongrádban 22,2%, Bács-Kiskunban 10%. Békésben a speciális visszaesők között 18—40 éves tettest nem találtunk.

A vizsgált területen a szóban forgó korcsoporthoz tartozó speciális visszaesők, a generális visszaesők 13,6%-át teszik ki.

A 18—40 éves generális visszaesők és a büntetlen előéletű tettesek egymáshoz viszonyított arányát vizsgálva megállapítottuk, hogy a büntetlen előéletű elkövetők 72,9%-a tartozik a 18—40 éves korcsoporthoz, 27,1%-a pedig a 40 éven felüli korcsoporthoz (18. tábla).

A korcsoportok szerinti megoszlás és az elkövetők előéletére vonatkozó adatok összevetése alapján megállapítható, hogy a büntetlen előéletű 18—40 éves tettesek aránya 7,7%-kal nagyobb az ugyanebbe a korcsoportba tartozó generális visszaesők arányánál. Ebből következik, hogy a szándékos emberölés tettesei az általunk vizsgált területen és időben nagyobb részben a fiatalabb korcsoporthoz tartozó büntetlen előéletű személyek közül kerültek ki.

18. tábla

A büntetlen előéletű tettesek korcsoportok szerinti

Korcsoport (éves)	Férfi	Nő	Összesen:
<i>A vizsgált területen</i>			
18—19.	6,2	—	6,2
20—29	27,1	4,2	31,3
30—39	31,2	4,2	35,4
40—49	14,7	4,1	18,8
50—59	2,1	—	2,1
60—	4,1	2,1	6,2
Összesen:	85,4%	14,6%	100,0%

III.

A cselekmény elkövetésének körülményei

1. *A cselekmény elkövetése és az alkoholfogyasztás*

A bűncselekményt előidéző okok között az alkoholfogyasztás mindig jelentős helyet foglalt el. Az alkoholnak a bűncselekmény elkövetésére serkentő hatása az élet ellen irányuló bűncselekményeknél is kimutatható. A felszaba-

dulás előtt az ember élete elleni bűntettek elkövetőinek 80%-a a szeszest italt rendszeresen fogyasztók közül került ki.²⁴ A szocialista társadalmi rend megteremtése és megszilárdulása során ez az arány lényegesen nem csökkent, így az alkoholizmus, mint káros társadalmi jelenség ma is élő problémaként jelentkezik.

Az élet elleni bűncselekmények és az alkoholfogyasztás összefüggéseinek elemzéséhez kevés megfelelő adat állt rendelkezésünkre, azt azonban minden kétséget kizáróan megállapítottuk, hogy az általunk vizsgált területen az emberölést az átlagosnál nagyobb mértékben követik el alkoholtól befolyásolt állapotban.

A vizsgált területen a tettesek 75,8%-a ittas állapotban követte el a bűncselekményt. (19. tábla)

19. tábla

A tettesek és a sértettek alkoholfogyasztása

A bűncselekmény elkövetésekor	Tettes		Sértett	
	férfi	nő	férfi	nő
<i>Bács-Kiskun</i>				
Ittas volt	80,5	—	67,5	5,0
Nem volt ittas	12,2	7,3	20,0	7,5
Alkoholista vagy rendszeres alkoholfogyasztó	—	—	—	—
Összesen:	92,7%	7,3%	87,5%	12,5%
<i>Békés</i>				
Ittas volt	75,0	—	50,0	16,7
Nem volt ittas	—	25,0	33,3	—
Alkoholista vagy rendszeres alkoholfogyasztó	—	—	—	—
Összesen:	75,0%	25,0%	83,3%	16,7%
<i>Csongrád</i>				
Ittas volt	61,9	4,8	52,0	—
Nem volt ittas	19,0	14,3	28,0	20,0
Alkoholista vagy rendszeres alkoholfogyasztó	—	—	—	—
Összesen:	80,9%	19,1%	80,0%	20,0%
<i>A vizsgált terület</i>				
Ittas volt	74,3	1,5	60,6	4,3
Nem volt ittas	12,8	11,4	23,9	11,2
Alkoholista vagy rendszeres alkoholfogyasztó	—	—	—	—
Összesen:	87,1%	12,9%	84,5%	15,5%

²⁴ Központi Statisztikai Hivatal: 1938. évi statisztikai évkönyv.

Az ittas állapotban elkövetett ölési cselekmények tettesei között a férfiak aránya — az összes tetteshez képest — 74,3%, a nőknél ez az arány csupán 1,5%. Az ölési cselekmény elkövetésekor józan állapotban volt férfi tettesek aránya — az összes tetteshez viszonyítva — 12,8%, ugyanez az arány a nőknél 11,4%.

A büntettet vagy kísérletét ittas állapotban elkövető tettesek, a cselekmény elkövetésekor józan állapotban volt tettesekhez viszonyított aránya jelentős mértékben meghaladja az általunk ismert hasonló vizsgálatok során megállapított arányokat. A Központi Statisztikai Hivatal 1962. évben végzett vizsgálata során megállapította, hogy az emberölés és kísérlete miatt elítéltek 60%-a ittas állapotban követte el a büntettet, míg 40%-a józan volt. Az utóbbiakból azonban 18 személy alkoholistá, illetőleg rendszeres alkoholfogyasztó.²⁵

A Belügyminisztérium bűnügyi osztálya által 1963. január 1-től rendszerezített „Adatlapok” felhasználásával megállapítást nyert, hogy az 1964—1966. években felderített emberölési cselekmények 1408 terheltje közül 933, tehát a tettesek 66,2%-a a cselekmény elkövetése előtt szeszes italt fogyasztott, 33,8%-a józan állapotban volt.²⁶ A cselekményt ittas állapotban elkövetett tettesek között ez esetben a gyermekölések és az erős felindulásban elkövetett emberölések tettesei, — akik közül a cselekményt sokan józan állapotban követik el —, nem szerepelnek. Az általunk végzett vizsgálat adatai viszont ezekre is kiterjednek. Vizsgálati anyagunkban a gyermekölés és az erős felindulásban elkövetett emberölés tettesei között nincs olyan, aki a cselekményt ittas állapotban követte el. Ezekre figyelemmel a Központi Statisztikai Hivatal 1962. évi vizsgálata és a Belügyminisztérium 1964—66. években végzett felmérése során kimutatott adatoknak a saját adatainkkal történő egybevetése reális alapon történhetett.

Az a tény, hogy az általunk vizsgált területen a tettesek 75,8%-a ittas állapotban követte el a cselekményt, arra utal, hogy az országnak ezen a részén a szeszesital-fogyasztás jelentős mértékben meghaladja az országos átlagot. Ez a megállapítás különösen Bács-Kiskun megyére vonatkozik, ahol a tettesek 80,5%-a ittas volt a cselekmény elkövetésekor.

Az alkoholizmus és a bűnözés kérdéseit vizsgálva Dr. Göllesz Viktor is feltűnőnek találta Bács-Kiskun megye szélsőséges helyzetét és megállapította, hogy ebben a megyében legtöbb a vádemelések száma, ugyanakkor itt a legkisebb az italforgalom forintértéke. A megyénkénti őstermelés alakulását vizsgálva kimutatta, hogy Bács-Kiskun összes termelőterületének több mint 20%-a szőlő és ennél fogva feltehetően a legnagyobb a belkereskedelmi italforgalomtól független szeszesital-fogyasztás.²⁷

A bűncselekmény elkövetésekor a vizsgált területen a sértettek 64,9%-a volt ittas állapotban. Az 1962. évi országos vizsgálat adatai szerint az emberölés sértettjeinek 44%-a volt ittas, az 1964—66. évre vonatkozó országos felmérés az ittas sértettek arányát 40,7%-ban mutatta ki. Ezekhez viszonyítva az általunk vizsgált területen 20,9, illetve 24,2%-kal nagyobb az emberölés elkövetésekor ittas állapotban volt sértettek aránya az országos átlagnál.

²⁵ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 616. old.

²⁶ Dr. Györök Ferenc—Dr. Vedres Géza: A szándékos emberölések alakulása, okai és megelőzése. Belügyi Szemle 1968. 1. sz. 38. old.

²⁷ Dr. Göllesz Viktor: Az alkoholizmus és a bűnözés kérdéseihez. Belügyi Szemle. 1963. 8. sz. 69. old.

A vizsgált megyékben mindenütt nagyobb az ittas sértettek aránya az országos vizsgálatok során kimutatott arányoknál. A cselekmény elkövetésekor ittas állapotban volt sértettek aránya is Bács-Kiskunban a legnagyobb. A megyében a sértettek 72,5%-a volt ittas állapotban. Ez az arány 28,5, illetve 31,8%-kal haladja meg az előbb megjelölt országos vizsgálatok során megállapított átlagot.

A belkereskedelmi italforgalomtól független szeszesital-fogyasztás a sértettekénél is jelentős, mivel a lakosság igen nagy része foglalkozik szőlőtermeléssel. Ennélfogva a sértettek éppen úgy, mint a tettesek saját termésű borral rendelkeznek vagy könnyen hozzájutnak az ún. termelői borhoz. Ezek mellett figyelemre méltónak tartjuk a kisüsti pálinkafőzésből származó helyi fogyasztást, valamint a tisztaszeszből különféle eszenciák felhasználásával házilag készített szeszes italok fogyasztását is.

A 8362 km² területű Bács-Kiskunban a megye átlagában a lakosság 36%-a tanyán él. Egyes járásokban ez az arány még nagyobb; a kecskeméti járásban 67%, a kiskunhalasi járásban 54%. A nagykiterjedésű tanyavilág, a tanyák szétszórtsága kedvező lehetőséget biztosít a bor elrejtésére, az engedély nélküli pálinkafőzésre, ugyanakkor a kulturális intézményektől távol lakó, az átlagosnál alacsonyabb műveltségű embereknek a szeszes italok nagyobb mennyiségben történő fogyasztására is.

A vizsgálat során az olyan tettesek között, akik a bűncselekmény elkövetésekor nem voltak ittas állapotban, alkoholistát vagy rendszeres alkoholfogyasztót nem találtunk. Ezért a vizsgált körben az alkoholista vagy alkoholt fogyasztó tetteseket, a bűncselekményt ittas állapotban elkövetők között kuttattuk fel.

Az alkoholista fogalmát illetően különböző meghatározások találhatók az orvosi és jogi szakirodalomban, de ezen túlmenően a konkrét esetekben annak a megállapítása, hogy a tettes, vagy a sértett alkoholistának tekinthető-e, részben orvosi, részben jogász feladat. Ezért abban a kérdésben, hogy az ittas tettesek és sértettek közül melyik az alkoholista, az orvosszakértői vélemények és a bírósági ítéletek alapján foglaltunk állást.

A 20. tábla mutatja, hogy Bács-Kiskunban a cselekmény elkövetésekor ittas állapotban volt tettesek 57,6 százaléka csak esetenként, 21,2 százaléka rendszeresen fogyasztott szeszesitalt, 21,2 százaléka pedig alkoholista volt a bűncselekmény elkövetését megelőzően.

A sértettek 69,2 százaléka alkalomszerűen, 24 százaléka viszont rendszeresen fogyasztott szeszes italt, 6,8 százaléka pedig alkoholista.

Ezeket az arányokat Békés és Csongrád megye adataival összehasonlítva — az egyes kategóriáknál mutatkozó lényeges eltérésekre is figyelemmel — ismét arra a következtetésre jutottunk, hogy a vizsgált területen Bács-Kiskunban a szeszesital-fogyasztás jóval nagyobb mértékű mint más megyékben.

Azzal kapcsolatban, hogy az alkoholizmus a vizsgált három megye közül leginkább Bács-Kiskun megyében érezteti káros hatását, bemutatunk egy olyan esetet, amelyhez hasonló — a vizsgált időszakban — más megyében nem fordult elő.

A 45 éves, hat elemit végzett terhelt mindig bortermelő családban élt, így már gyermekkorában is hozzájutott a borhoz. Húsz éves korától kezdve napi másfél liter bort ivott meg rendszeresen. Az emberölési kísérlet elkövetését megelőző hónapokban terhelt naponta öt liter bort fogyasztott el.

Az ittas tettesek és sértettek alkoholfogyasztása

Az alkoholfogyasztás mértéke	Tettes		Sértett	
	férfi	nő	férfi	nő
<i>Bács-Kiskun</i>				
Alkoholista	21,2	—	3,4	3,4
Rendszeres alkoholfogyasztó	21,2	—	20,6	3,4
Összesen:	42,4%	—	24,0%	6,8%
<i>Békés</i>				
Alkoholista	—	—	—	—
Rendszeres alkoholfogyasztó	50,0	—	25,0	—
Összesen:	50,0%	—	25,0%	—
<i>Csongrád</i>				
Alkoholista	14,3	—	—	—
Rendszeres alkoholfogyasztó	14,3	—	30,7	—
Összesen:	28,6%	—	30,7%	—
<i>A vizsgált terület</i>				
Alkoholista	17,0	—	2,2	2,2
Rendszeres alkoholfogyasztó	22,6	—	23,9	2,2
Összesen:	39,6%	—	26,1%	4,4%

A cselekmény elkövetésének napján a tanya közelében levő szőlőben dolgoztak, miközben terhelt egy-két óránként bement a boroskamrába és ott, több pohár bort megivott. A munka közben elfogyasztott három-négy liter bortól annyira ittas lett, hogy délután már elfelejtette, hogy a boroskamra kulcsát a zsebébe tette, ezért azt messziről kiabálva a feleségétől követelte, majd mérgében fejszével beütötte a konyha ablakát. Amikor a kiabálásra és csörömpölésre a felesége odament, terhelt a saját zsebében megtalálta a boroskamra kulcsát. Ekkor már este öt óra volt, terhelt ittassága miatt a szobában lefeküdt és elaludt, a felesége és 15 éves fia még folytatták a munkát a szőlőben.

Este kilenc óra tájban a sértett is le akart feküdni. A közösen használt ágyban az ittas vádlott elterülve aludt, így a sértettnek az ágyban nem volt elég hely, ezért a fia mellé feküdt a konyhában levő fekhelyre. Később a terhelt felébredt és a sértettet durván szidta amiatt, hogy nem ő mellé feküdt. Terhelt bántalmazása elől a sértett szüleinek a közeli tanyájába menekült, de a terhelt utána ment és vasvillával sorba beverte a tanya ablakait. A szülei tanyájából is menekülni igyekvő sértett a lakás ajtaja mögé bújott, amikor a

terhelt fejmagasságban a vasvillával a sötétben felé szúrta. A szúrás a sértett bal szemén gyógyíthatatlan vakságot okozott.²⁸

A szeszital-fogyasztásnak a központi idegrendszerre gyakorolt káros hatásai közül vizsgálatunk szempontjából jelentősnek tartjuk, hogy az ittas ember gátlástalanná válik, nélküli az önfegyelmet, képtelen saját és mások helyzetének helyes értékelésére, alábecsüli a cselekmény következményével járó veszély súlyát és nem számol a cselekmény következményeivel. Az idegrendszer legmagasabb funkcióinak ilyen irányú változásai és az alkoholos befolyásoltság mértéke szoros kölcsönhatásban állnak egymással, ezért a szeszital-fogyasztás és az emberölés összefüggéseinek pontosabb felismerése érdekében a tettesek és sértettek alkoholos befolyásoltságának a mértékét is vizsgáltuk. (21. tábla)

21. tábla

A tettesek és sértettek alkoholos befolyásoltsága

Az ittasság foka	Tettes		Sértett	
	férfi	nő	férfi	nő
<i>Bács-Kiskun</i>				
Enyhe	36,4	—	48,3	3,5
Közepes	57,6	—	37,9	3,4
Súlyos	6,0	—	6,9	—
Összesen:	100,0%	—	93,1%	6,9%
<i>Békés</i>				
Enyhe	33,4	—	25,0	25,0
Közepes	33,3	—	25,0	—
Súlyos	33,3	—	25,0	—
Összesen:	100,0%	—	75,0%	25,0
<i>Csongrád</i>				
Enyhe	21,4	—	69,2	—
Közepes	57,2	7,1	30,8	—
Súlyos	14,3	—	—	—
Összesen:	92,9%	7,1%	100,0%	—
<i>A vizsgált terület</i>				
Enyhe	32,0	—	52,2	4,3
Közepes	54,7	1,9	34,8	2,2
Súlyos	11,4	—	6,5	—
Összesen:	98,1%	1,9%	93,5%	6,5%

²⁸ Kecskeméti Megyei Bíróság 860/1965. sz. bűnügy.

A bűncselekmény elkövetésekor ittas állapotban volt tettesek közül 32 százaléka enyhe, 56,6 százaléka közepes, 11,4 százaléka súlyos fokú alkoholos befolyásoltság hatása alatt állt. Az ittas állapotban volt férfi tettesek közül a férfiak 32,7 százaléka enyhe, 55,8 százaléka közepes, 11,5 százaléka súlyos fokú alkoholos befolyásoltság hatása alatt követte el a bűncselekményt. A cselekmény elkövetése előtt szeszes italt egyetlen nő fogyasztott, aki közepes alkoholos befolyásoltság alatt követte el a bűncselekményt.

A sértettek alkoholos befolyásoltságát vizsgálva kitűnik, hogy a cselekmény elkövetésekor ittas állapotban volt sértettek 56,6 százaléka enyhe, 37 százaléka közepes, 6,5 százaléka súlyos alkoholos befolyásoltság alatt állt.

A cselekmény elkövetésekor ittas állapotban volt tettesek aránya Bács-Kiskunban csaknem 15 százalékkal volt nagyobb, mint Csongrádban (20. tábla) viszont a közepes és súlyos alkoholos befolyásoltságot együtt értékelve, az ilyen állapotban volt tettesek aránya Csongrádban 15 százalékkal nagyobb, mint Bács-Kiskunban.

Az ittas sértettek Bács-Kiskunban kimutatott 72,5 százalékos aránya és az a tény, hogy az ittas sértettek 42,4 százaléka alkoholtól közepes mértékben befolyásolt volt — a terheltekre vonatkozó adatokkal együtt — alátámasztják azt a következtetésünket, hogy az általunk vizsgált megyék közül Bács-Kiskunban mutatható ki leginkább a szeszesital-fogyasztásnak az országos átlagot jóval meghaladó mértéke.

A bűncselekmény elkövetésekor ittas állapotban volt tettesek és sértettek, valamint az alkoholos befolyásoltságuk arányának különbözősége arra hívja fel a figyelmet, hogy az alkoholfogyasztás és az emberölés elkövetése közötti összefüggést több szempontból is értékelni kell, mivel a bűncselekmény elkövetésében a tettesek és a sértettek ittas állapota mellett az alkoholos befolyásoltság foka is közrehat.

Az emberölés és az alkoholfogyasztás több irányú megismeréséhez indokoltnak tartjuk az italozás körülményeinek a vizsgálatát is, mivel a szeszesital fogyasztása közben az ittas emberek között gyakran keletkezik olyan szóváltás, vagy veszekedés, amely nem ritkán emberöléssel végződik.

A 22. tábla mutatja, hogy a terheltnek és a sértettnek a bűncselekmény elkövetését megelőző együttes italozása Bács-Kiskunban volt a legnagyobb arányú, az ittas tettesek 39,4 százaléka a sértettel együtt italozott, az ittas sértetteknek pedig 44,9 százaléka fogyasztott szeszes italt terhelttel együtt.

A tettes és a sértett egymással történő italozása általában arra enged következtetni, hogy a bűncselekmény elkövetését megelőzően jó viszonyban voltak egymással. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy főként községekben és tanyákban szokás az italozást esetleg évekkel megelőzően felmerült vitát, nézeteltérést az italozás közben tisztázni. Az ilyen egymással történő italozás végződhet a vita békés úton történő lezárásával, a „békepohár” ürítésével, a „síríg tartó barátság” emlegetésével, de nem ritka az olyan eset, amikor a szeszesital hatására a tettes és a sértett egymáshoz való viszonya még inkább „elmegesedik” (megromlik) és az erőszakos úton történő elintézés kerül előtérbe éppen azért, mert az alkohol élénkítő hatása következtében mind a ketten erősnek és bátornak érzik magukat.

A közös italozást megelőző egyedül, vagy más társaságában történt ital-fogyasztás is hatással lehet a tettes és a sértett együttes italozásának a kimenetelére, attól függően, hogy a közös italozást megelőző szeszesital-fogyasztás

A szeszesitalfogyasztás körülményei

A szeszesital fogyasztásának körülményei	Tettes férfi	Tettes nő	Sértett férfi	Sértett nő
<i>Bács-Kiskun</i>				
A tettes és a sértett egymással	39,4	—	37,9	7,0
A tettes vagy a sértett más társaságában	39,4	—	41,4	—
A tettes vagy a sértett egyedül	21,2	—	13,7	—
Összesen:	100,0%	—	93,0%	7,0%
<i>Békés</i>				
A tettes és a sértett egymással	16,7	—	—	25,0
A tettes vagy a sértett más társaságában	66,7	—	75,0	—
A tettes vagy a sértett egyedül	16,6	—	—	—
Összesen:	100,0%	—	75,0%	25,0%
<i>Csongrád</i>				
A tettes és a sértett egymással	7,2	7,1	7,7	—
A tettes vagy a sértett más társaságában	85,7	—	69,2	—
A tettes vagy a sértett egyedül	—	—	23,1	—
Összesen:	92,9%	7,1%	100,0%	—
<i>A vizsgált terület</i>				
A tettes és a sértett egymással	28,3	1,9	26,1	6,5
A tettes vagy a sértett más társaságában	54,7	—	52,2	—
A tettes vagy a sértett egyedül	15,1	—	15,2	—
Összesen:	98,1%	1,9%	93,5%	6,5%

mikor történt. A saját termésű bor, vagy a saját főzésű pálinka otthoni fogyasztása ugyanis sokszor megelőzi az egyéb helyen történő italozást, vagyis a tettes és a sértett együttes italfogyasztása folytatását jelenti a sértett, vagy a tettes, de nem ritkán már mind a kettő által otthon megkezdett italozásnak. Ez

a szokás lényegében a saját italhoz való könnyebb hozzájutással és azzal függ össze, hogy később a szórakozóhelyen már kevesebb italt kell fogyasztani ahhoz, hogy „az ember jól érezze magát”. Így a szórakozás jóval kevesebbe kerül, mintha az egész italmennyiségért fizetni kellene.

Különösen az alacsony jövedelmű tanyai lakosság körében szokás a szórakozóhelyre indulás előtt az otthoni italfogyasztás, de jelentős azoknak a száma is, akik akkor is fogyasztanak szeszesitalt, ha otthon maradnak és akkor is, ha elmennek hazulról.

Mindezekre is figyelemmel a tettes és a sértett együttes italozása rendszerint akkor fejeződik be békésen, ha egyiknél már érvényesül az alkohol bódító hatása, vagy egyéb oknál fogva „enged a másiknak”, elfogadja a másik véleményét.

A tettes vagy a sértett más társaságban vagy egyedül történt italozása természetesen olyan esetekben is összefüggésben áll az emberöléssel, amikor csak az egyik ittas.

A vizsgált területen a büntett elkövetésekor alkoholtól befolyásolt tettesek, valamint a sértettek több mint fele más társaságában, közel egyharmada pedig együtt (egymással) fogyasztott szeszesitalt az emberölést megelőzően.

A szeszesitalt egyedül fogyasztó ittas tettesek és sértettek aránya egyaránt 15%-ban határozható meg.

2. Az elkövetés helye

A vizsgált terület népességének száma 1 332 120. A népesség 31,89%-a városban lakik, 68,11%-a pedig községekben és tanyákon él. Ez az arány az egyes megyékben a következők szerint alakul: Bács-Kiskun megyében az 564 206 főnyi népesség 32,14%-a városokban, 67,86%-a községekben és tanyákon lakik. Békés megye 446 475 lakosának 24,52%-a városokban, 75,48%-a községekben és tanyákon él. Csongrád megyében a népesség száma 321 439, ennek 41,66%-a városi, 58,34%-a községi és tanyai lakos.

Az ország 10 135 490 lakosából 4 320 820 személy városban lakik, vagyis az ország népességének 42,63%-a városi, 57,37%-a viszont községi és tanyai lakos.²⁹

A vizsgált területen élő népesség lakóhely szerinti megoszlásával kapcsolatos adatok az ország egész területére vonatkozó adatokhoz viszonyítva mutatják, hogy az általunk vizsgált területen, a községekben és tanyákon lakók aránya 10,7%-kal magasabb az országos átlagnál. Ez a különbség az alföldi nagyterjedésű tanyavilágra vezethető vissza, amelynek jelentős része a vizsgált megyékben van.

Az egyedi vizsgálataink során a bűnügyi iratok lehetővé tették, hogy a városokban és községekben élő népesség különválasztása mellett értékeljük a tanyai lakosság körében elkövetett emberölések alakulását és egyéb összehasonlítható anyag hiányában — saját adataink felhasználásával külön-külön meghatározzuk a városokban, a községekben és a tanyákon lakó elkövetők arányát.

Az előbbiek során kiemeltük, hogy a vizsgált területen a népesség 31,89 százaléka városban, 68,11 százaléka pedig községekben és tanyákon lakik. A né-

²⁹ Központi Statisztikai Hivatal: Megyék, városok, járások, gazdasági körzetek adatai 1966. 7—9. old.

pesség ilyen megoszlását összehasonlítva a vizsgált területen lakott tettesek lakóhely szerinti megoszlásával, kitűnik, hogy a tetteseknek csak 17,1 százaléka volt városi lakos, 82,9 százaléka községekben és tanyákban élt (23. tábla). Tehát

23. tábla

A tettesek lakóhelye

A lakóhely	A tettesek	Ebből férfi	nő
<i>Bács-Kiskun</i>			
Város	14,7	14,7	—
Község	39,0	39,0	—
Tanya	46,3	39,0	7,3
Összesen :	100,0%	92,7%	7,3%
<i>Békés</i>			
Város	12,5	—	12,5
Község	62,5	50,0	12,5
Tanya	25,0	25,0	—
Összesen :	100,0%	75,0%	25,0%
<i>Csongrád</i>			
Város	23,8	14,3	9,5
Község	33,3	28,6	4,7
Tanya	42,9	38,1	4,8
Összesen :	100,0%	81,0%	19,0%
<i>A vizsgált terület</i>			
Város	17,1	12,9	4,2
Község	40,0	37,1	2,9
Tanya	42,9	37,1	5,8
Összesen :	100,0%	87,1%	12,9%

a városban lakott tettesek aránya csaknem 15 százalékkal kisebb a városi népesség arányánál, a községekben és tanyákban élt tettesek aránya viszont csaknem 15 százalékkal nagyobb az ott lakó népesség arányánál.

A tettesek lakóhelyét város, község, tanya szerinti csoportosításban értékelve szembetűnő, hogy a vizsgált területen legtöbb tettes (42,9 százalék) tanyákban lakott a bűncselekmény elkövetésekor. A megyék közül Bács-Kiskunban a tettesek 46,3 százaléka volt tanyai lakos.

A tettesek lakóhelyével kapcsolatos adatok alapján arra az általános érvényű következtetésre jutottunk, hogy 1965-ben a népesség számához képest a községekben jóval több terhelt lakott, mint a városokban, a tanyákban valamivel több tettes élt, mint a községekben, vagyis az emberölések tettesei ebben

az időben nagyobb részben a tanyai és a községi lakosság köréből kerültek ki.

Az 1962. évi országos helyzet vizsgálata során megállapítást nyert, hogy az emberölések helyszíne az esetek közel felében (48%) a lakás — ideszámítva a lakáshoz közvetlen tartozó kertet és épületrészeket is — volt. A cselekmények 5%-át szórakozóhelyen, 36%-át városban, vagy községben közterületen, 10%-át lakott területen kívül követték el.³⁰

Az adatok összehasonlítása útján megállapíthatók az általunk vizsgált terület egyes sajátosságai és az ezekkel kapcsolatos szokások, hagyományok, ezért a következőkben ezekre igyekszünk rámutatni (24. tábla).

Országos viszonylatban 6,6%-kal több emberölést követtek el lakásban, mint az általunk vizsgált megyékben.

24. tábla

Az elkövetés helyszíne és az elkövetők neme

Helyszín	Összes elkövető	Ebből férfi	nő
<i>Bács-Kiskun</i>			
Lakás	39,0	31,7	7,3
Szórakozóhely	4,9	4,9	—
Lakott hely, közterület	34,1	34,1	—
Lakott területen kívül	22,0	22,0	—
Összesen:	100,0%	92,7%	7,3%
<i>Békés</i>			
Lakás	50,0	37,5	12,5
Szórakozóhely	—	—	—
Lakott hely, közterület	25,0	25,0	—
Lakott területen kívül	25,0	12,5	12,5
Összesen:	100,0%	75,0%	25,0%
<i>Csongrád</i>			
Lakás	42,9	23,8	19,1
Szórakozóhely	14,3	14,3	—
Lakott hely, közterület	9,5	9,5	—
Lakott területen kívül	33,3	33,3	—
Összesen:	100,0	80,9%	19,1%
<i>A vizsgált terület</i>			
Lakás	41,4	30,0	11,4
Szórakozóhely	7,2	7,2	—
Lakott hely, közterület	25,7	25,7	—
Lakott területen kívül	25,7	24,2	1,5
Összesen:	100,0%	87,1%	12,9%

³⁰ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 608. old.

A szórakozóhelyeken elkövetett cselekményeknél mutatkozó 2,2%-os emelkedés utal arra, hogy adataink szerint valamivel több konfliktus keletkezett a szórakozóhelyeken, mint országos viszonylatban.

A városok és községek belterületén elkövetett cselekmények aránya országosan 36%, az általunk vizsgált megyékben csak 25,7%.

A közterületen elkövetett bűncselekmények és a szórakozóhelyeken véghezvitt ölési cselekmények közötti összefüggés, az országos helyzettől való, előbb megjelölt eltérések ellenére is kimutatható.

A vizsgálat alá vont megyékben is szokás, hogy a nézeteltérésben, összetűzésben érintett személyek közül rendszerint az erőszakosabb „kihívja” a másikat az utcára és ott gyakran ölési cselekménnyel folytatódik az összetűzés. A konfliktusnak a szórakozóhelyen kívül történő folytatásában közrejátszik az is, hogy a veszekedőket kiutasítják, vagy erőszakkal eltávolítják a helyiségből, de nem ritka az olyan eset, hogy az elkövető a szórakozóhelyen mások beavatkozásától tart, ezért ott kerüli az összetűzést. A nézeteltérés oka régebbi időből is származhat és éppen a szórakozóhelyen történt összetalálkozás ad alkalmat arra, hogy az elkövető onnan a sértettet megelőzve eltávozzon és a számára megfelelőnek talált helyen meglepetésszerűen támadjon a sértettre. Az ilyen támadásra gyakran lakott területen kívül, tanyák között történő találkozás alkalmával kínálkozik lehetőség. Ezt bizonyítja — többek között —, hogy az országos arányhoz (10%) képest a vizsgált megyékben jóval nagyobb a lakott területen kívül elkövetett életelleni bűncselekmények aránya (25,7%).

A 24. táblában megjelölt elkövetési helyeken a férfiak és a nők által elkövetett cselekmények arányát vizsgálva, megállapítottuk, hogy a férfi elkövetők aránya a lakásban véghezvitt cselekmények vonatkozásában az országos adatok szerint 43,3%, az általunk vizsgált ügyekben 30%.

Az országos vizsgálat megállapította, hogy férfi elítéltek 5,7%-a követte el szórakozóhelyen a bűntettet. Az általunk vizsgált megyékben ez az arány 7,2%. A szórakozóhelyeken elkövetett ölési cselekmények tettesei mind a két vizsgálat megállapítását tekintve kizárólag férfiak voltak.

A lakott helyen történt elkövetésnél a férfiak aránya országos viszonylatban 38,5%, lakott területen kívül 12,5%. A vizsgált megyékben ez az arány mind a két elkövetési helyen 25,7%.

Országos viszonylatban a nők 82,4%-a, a vizsgált megyékben 89%-a lakásban követte el a bűntettet. Ezek szerint a lakásban történő elkövetés általában a nőkre jellemző.

Szórakozóhelyen a nők emberölési cselekményt nem követtek el. Ezt a megállapítást úgy az országos, mint a helyi vizsgálat egyértelműen alátámasztja.

Az országos helyzetre vonatkozó adatokból megállapítható, hogy a nő elítéltek 14,7%-a városok és községek belterületén követte el a bűncselekményt, ezzel szemben az általunk vizsgált megyékben közterületen (városban vagy községben) nő emberölést nem követett el.

Lényegesen más a helyzet a lakott területen kívül, a tanyák között nők által véghezvitt bűntettek vonatkozásában, az országos adatok szerint ugyanis a nők 2,9%-a, a saját vizsgálatunk területén viszont 11%-a ilyen helyen követte el az emberölést, vagy annak kísérletét.

Az emberölések leggyakoribb elkövetési helye a lakás. Ezt a tényt az 1962. évre vonatkozó országos vizsgálat és a saját vizsgálatunk előbb ismertetett adatai egyértelműen bizonyítják, de ezek mellett figyelembe kell venni az erőszakos bűncselekmények és elkövetőik sajátosságainak feltárására irányult empi-

rikus vizsgálat adatait is, amelyekből megállapítható, hogy az emberölések 46,6%-a magánlakásban történt.³¹

A lakásban történt elkövetésre utaló adatok azonban csak általános jellemzői lehetnek a konkrét elkövetési helynek, ezért az elkövetés körülményeinek és az elkövetők személyének teljesebb megismerése érdekében vizsgálatunk arra is kiterjedt, hogy a lakásban elkövetett bűntettek között milyen arányban fordultak elő az elkövető lakásán, a sértett lakásán, továbbá az elkövető és a sértett közös lakásán, valamint harmadik személy lakásán véghezvitt emberölési cselekmények (25. tábla).

25. tábla

A lakásokban történt elkövetések

Az elkövetés helye	Az elkövetők	Ebből	
		férfi	nő
<i>Bács-Kiskun</i>			
A tettes lakása	37,5	25,0	12,5
A sértett lakása	12,5	12,5	—
A tettes és a sértett közös lakása	31,3	25,1	6,2
Harmadik személy lakása	18,7	18,7	—
Összesen:	100,0%	81,3%	18,7%
<i>Békés</i>			
A tettes lakása	25,0	—	25,0
A sértett lakása	25,0	25,0	—
A tettes és a sértett közös lakása	—	—	—
Harmadik személy lakása	50,0	50,0	—
Összesen:	100,0%	75,0%	25,0%
<i>Csongrád</i>			
A tettes lakása	44,4	11,1	33,3
A sértett lakása	—	—	—
A tettes és a sértett közös lakása	33,3	33,3	—
Harmadik személy lakása	22,3	22,3	—
Összesen:	100,0%	66,7%	33,3%
<i>A vizsgált terület</i>			
A tettes lakása	38,0	17,3	20,7
A sértett lakása	10,3	10,3	—
A tettes és a sértett közös lakása	27,6	24,1	3,5
Harmadik személy lakása	24,1	24,1	—
Összesen:	100,0%	75,8%	24,2%

³¹ Vigh—Gönczöl—Kiss—Szabó: Erőszakos bűncselekmények és elkövetőik. 1973. 85. old.

A lakásban történt emberölések megoszlását hasonló csoportosításban vizsgálták az 1962. évben országos viszonylatban jogerős ítélettel befejezett bűnügyek adatainak az értékelésénél is. Ez a vizsgálat megállapításaiból kitűnik, azonban részletesebb adatok hiányában a vizsgálat adatait csak részben hasonlíthatjuk össze az általunk feltárt adatokkal. Az országos vizsgálat megállapította, hogy a tettes és a sértett közös lakásán elkövetett cselekmények aránya a nőknél háromszorosa a férfiaknál tapasztalt arálynak. A nőknek 61,8%-a, a férfiaknak 20,2%-a követte el a cselekményt a sértettel közös lakásban.³²

Felmérésünk során megállapítottuk, hogy a vizsgált területen a nő elítélteknek csak 14,3%-a valósította meg a büntetést a sértettel közös lakásban, viszont a férfi tettesek 31,8%-a vitte véghez az ölési cselekményt a sértettel közös lakásban. Az arányok ilyen alakulása felveti azt a kérdést, hogy az általunk vizsgált ügyekre helytálló-e az megállapítás, hogy a nőknél a cselekményüket rokon, hozzátartozó — elsősorban a házastárs — sérelmére elkövetők aránya lényegesen nagyobb, mint a férfiaknál.³³

A tettesek és a sértettek kapcsolatával a tettesek neme szerinti csoportosításban a továbbiak során részletesen foglalkozunk. E helyen csupán az előbb feltett kérdésre igyekszünk válaszolni a vizsgálatunk folytán feltárt adatok alapján.

A vizsgált ügyekben a férfiak 1,6%-a a gyermeke, 4,9%-a a házastársa, 4,9%-a az élettársa és ugyancsak 4,9%-a a szülője, 8,2%-a pedig (a már említett rokonok és a testvérek kivételével) egyéb rokon sérelmére követte el a cselekményt. A nők 33,3%-a a gyermeke, 33,3%-a a házastársa, 11,1%-a (az élettárs, szülő és testvér kivételével) egyéb rokon ellen követett el emberölést.

Ezek szerint a férfi elkövetők 24,5%-a, a nő elítéltek 77,7%-a rokona, hozzátartozója ellen követett el ölési cselekményt.

A házastárs és az élettárs sérelmére véghezvitt büntettek együttvéve a férfiak 9,8%-ával szemben a nők 33,3%-a házastársát, vagy élettársát ölte meg, vagy annak megölésére tett kísérletet.

Az általunk feltárt adatok — az országos vizsgálat során megállapított adatok arányaitól való lényeges eltérésre is figyelemmel — megerősítik azt a megállapítást, hogy a nők a férfiaknál lényegesen nagyobb számban követik el az ölési cselekményt rokonok, hozzátartozójuk, elsősorban házastársuk sérelmére.

A tettesek születési helye, lakóhelye és a bűncselekmény elkövetési helyével kapcsolatos adatok (26. tábla) értékeléséhez is Csonka József és dr. Vavró István által közölt adatokat vettük tájékoztató alulul.³⁴ Azt a megállapítást, hogy az emberölést elkövetők cselekményeiket általában a lakóhelyükkel azonos városban, vagy községben követik el az általunk vizsgált területre vonatkozóan csak annyiban egészítjük ki, hogy az a tanyavilágban élő elkövetőkre nézve is irányadó.

A lakóhely és az elkövetési hely az országos vizsgálat során az esetek 94%-ában, az általunk vizsgált bűnügyek 80%-ában bizonyult azonosnak. A születési, lakó- és az elkövetési hely az országos adatok szerint 43%-ban, az előbb megjelölt megyékben elkövetett ölési cselekmények 45,7%-ban volt azonos. Ezekből az adatokból az is kitűnik, hogy a vizsgált időben az ország területén történt emberölések 6%-ánál az elkövető lakóhelye és a cselekmény elkövetési

³² Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 609. old.

³³ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 609. old.

³⁴ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 609. old.

*A tettesek születési helye, lakóhelye
és az elkövetési hely*

A tettesek neme		Az elkövetési és a tettes lakóhelye azonos volt	Ebből a tettes születési helye is azonos	A tettes lakóhelye és az elkövetési hely nem azonos
<i>Bács-Kiskun</i>				
Férfi	92,7	70,7	41,5	22,0
Nő	7,3	7,3	7,3	—
Összesen:	100,0%	78,0%	48,8%	22,0%
<i>Békés</i>				
Férfi	75,0	75,0	37,5	—
Nő	25,0	25,0	—	—
Összesen:	100,0%	100,0%	37,5%	—
<i>Csongrád</i>				
Férfi	81,0	57,2	33,4	23,8
Nő	19,0	19,0	9,5	—
Összesen:	100,0%	76,2%	42,9%	23,8 %
<i>A vizsgált terület</i>				
Férfi	87,1	67,1	38,6	20,0
Nő	12,9	12,9	7,1	—
Összesen:	100,0%	80,0%	45,7%	20,0%

helye között, 47%-ánál pedig az elkövető születési helye, lakóhelye és a cselekmény elkövetési helye között a kapcsolatot nem lehetett kimutatni. Az általunk vizsgált megyékben az ügyek 20%-ánál az elkövető lakóhelye és a cselekmény elkövetési helye 54,3%-ánál az elkövető születési és lakóhelye nem bizonyult azonosnak a cselekmény elkövetési helyével.

Az országos vizsgálat anyagából megállapíthatóan a férfi elkövetők 93,5%-ának a lakóhelye és a cselekmény elkövetési helye 42,5%-ának pedig a születési helye és a lakóhelye is azonos volt a büntett elkövetési helyével. A vizsgálat alá vont területen a férfi tettesek 75,8%-a a lakóhelyével azonos helyen követte el a cselekményt, 43,5%-ánál pedig a születési és a lakóhely is azonosnak bizonyult a bűncselekmény elkövetési helyével.

A nő elkövetőkre vonatkozóan az országos vizsgálat adataiból kitűnik, hogy 97%-ának a lakóhely és az elkövetési hely azonos volt, 44,1%-ánál pedig a születési hely és a lakóhely, valamint az elkövetési hely azonossága is megállapítható. Vizsgálati adataink szerint a nők minden esetben a lakóhelyükön követték

el az emberölést, a születési és a lakóhely 55,5%-ánál volt azonos a cselekmény-elkövetési helyével.

Az elkövetők nemenkénti csoportosítása útján megállapítható, hogy az általunk vizsgált területen a férfi elkövetők kisebb része követte el a lakóhelyével azonos helyen az emberölést, mint országos viszonylatban.

A nő elkövetőkre — az általunk vizsgált ügyekben is — jellemző, hogy az emberölést a lakóhelyükön követték el. Kiemelést igényel viszont az a tény, hogy a vizsgált megyékben a nő elkövetőknél a születési és a lakóhely nagyobb arányban volt azonos az elkövetési hellyel, mint az országos vizsgálatnál. Ez az eltérés összefüggésben állhat azzal, hogy a bűncselekmény elkövetésekor a nők 62,5%-a a mezőgazdaságban dolgozott, és hogy az iparosítás következtében inkább a férfiak vállaltak munkát a lakóhelyüktől távolabb eső városban, vagy községben. Tehát a migráció a nők esetében nem játszott szerepet, a férfiaknál azonban igen, bár nem olyan mértékben, mint más jellegű bűncselekményeknél.

3. Az elkövetés eszköze és módja

Az elkövetés eszköze — az előre kitervelt módon elkövetett emberölések kivételével — az esetek túlnyomó részénél meghatározza az elkövetés módját, mivel a cselekményt rendszerint az éppen kéznél levő eszközzel követik el.

Az eszköz megválasztásánál határozott összefüggés mutatható ki az elkövető neme és a használt eszköz között is, mivel bizonyos eszközöket pl. zsebkést általában férfiak hordanak maguknál, másrészt a nagyobb súlyú eszközök alkalmazása már önmagában is jelentős fizikai erőt igényel.

Az elkövetési eszköz megválasztásának különböző lehetőségei közül először az előkészített és az alkalmi eszközök használatára vonatkozó adatokat ismertetjük (27. tábla).

Az emberölésre irányuló cselekményt a tettesek 5,7%-a eszköz nélkül (kézzel történt fojtással, vízbe dobással), 11,4%-a előkészített eszközzel, 82,9%-a pedig alkalmi eszköz felhasználásával követte el.

A cselekmény elkövetéséhez használt alkalmi eszközt az esetek 53,5%-ában a tettes magánál hordta, 44,8%-ában a helyszínen vette magához, 1,7%-ában pedig a sértettől vette el.

A tettesek közül a férfiak 13,1%-a előkészített eszközt használt az elkövetéshez, a nők előkészített eszközzel nem követték el ölési cselekményt.

Alkalmi eszközt a férfiak 83,6%-a, a nők 77,8%-a használt a bűncselekmény elkövetéséhez. Az alkalmi elkövetési eszközt a férfi elkövetők 50,8%-a rendszeresen magánál hordta, 32,8%-a pedig a helyszínen vette magához.

Rendszeresen maguknál tartott eszközzel nők nem követték el az ölési cselekményt. A női elkövetők 66,7%-a a helyszínen magához vett eszközt használta fel a bűncselekmény elkövetésére.

Az előbbiek alapján megállapítható, hogy a tettesek 94,3%-a valamilyen eszköz felhasználásával követte el a bűntettet, vagy kísérletét.

Vizsgálatunk alapján több vonatkozásban azonos megállapításra jutottunk az 1962. évi országos vizsgálattal.

Országos viszonylatban az emberölések 94%-át az általunk vizsgált területen 94,3%-át eszköz felhasználásával követték el. Ezek az arányok egyértelműen

Az elkövetési eszközök használata

Az elkövető neme	Nem használt elkövetési eszközt	Az elkövetési eszköz				
		előkészített	alkalmi	rendszeresen az elkövető- nél lévő	e b b ő l	
					a helyszínen talált	a sértettől elvett
<i>Bács-Kiskun</i>						
Férfi	2,5	9,7	80,5	48,8	31,7	—
Nő	—	—	7,3	—	7,3	—
Összesen:	2,5%	9,7%	87,8%	48,8%	39,0%	—
<i>Békés</i>						
Férfi	—	—	75,0	50,0	25,0	—
Nő	25,0	—	—	—	—	—
Összesen:	25,0%	—	75,0%	50,0%	25,0%	—
<i>Csongrád</i>						
Férfi	4,7	19,1	57,1	33,3	23,8	—
Nő	—	—	19,1	—	14,3	4,8
Összesen:	4,7%	19,1%	76,2%	33,3%	38,1%	4,8%
<i>A vizsgált terület</i>						
Férfi	2,8	11,4	72,9	53,5	34,5	—
Nő	2,9	—	10,0	—	10,3	1,7
Összesen:	5,7%	11,4%	82,9%	53,5%	44,8%	1,7%

alátámasztják azt a megállapítást, hogy az emberölések túlnyomó többségét eszköz felhasználásával követik el.³⁵

Az elkövetési eszközt a vizsgált területen a férfi tettesek 50,8%-a hordta rendszeresen magánál, az országos vizsgálat szerint az emberölések 37%-át rendszeresen a tettesnél levő zsebkéssel követték el. A csaknem 14%-os eltérés a községekben és különösen a tanyákban lakó tettesek életmódjával, szokásaival függ össze. Az ilyen emberek közül többen használnak rendszeresen zsebkést mint az országban általában.

Lényeges különbségnek tartjuk az országos 25%-os arányhoz képest, hogy a vizsgált területen a tettesek 14%-a vette magához az eszközt kifejezetten az emberölés elkövetése céljából. Ez a tény arra enged következtetni, hogy a vizsgált területen az országos átlagnál vagy kevesebb az olyan cselekmény, amelynek elkövetésére a tettes előre készült, vagy azért maradt el az eszköz elkészítése, mert az rendszerint a tettesnél volt.

³⁵ Csonka József—Dr. Vavró István: Id. m. 611. old.
Dr. Györök Ferenc—Dr. Vedres Géza: Id. m. 38. old.

A további vizsgálódásunk arra irányul, hogy a tettesek milyen eszközöket és milyen arányban használtak az ölési cselekmény elkövetéséhez (28. tábla).

A cselekményt eszköz felhasználásával elkövető tettesek ütő és szúróeszközöket használtak.

A különböző fajtájú késeket szúróeszközként ásót, kapát, vasvillát, baltát stb. ütőeszközként vettük számításba.

Az eszköznek a bűncselekmény elkövetéséhez történt használati módját tekintve a vizsgált területen a tettesek 63,8%-a szúró, 36,2%-a ütőeszközzel követte el az emberölést.

Az elkövetési eszközök közül leggyakrabban a zsebkés szerepelt. A tettesek 48,7%-a zsebkéssel, 10,6%-a konyhakéssel, 10,6%-a karóval, doronggal, 9,1%-a vasvillával követte el a bűncselekményt.

A vizsgált területen a férfiak közül foglalkozásuknál fogva (földműves, fuvaros, napszámos stb.) sokan tartanak maguknál zsebkést, amit rendszerint étkezéshez használnak, de adott esetben — a kialakult szokásokhoz híven — mint „kezüik ügyébe eső eszközt” ezt veszik igénybe a viták és összetűzések egymás között történő elintézéséhez is. Az a szemlélet, hogy a sérelmet vagy vélt sérelmet önbíráskodás útján „bicskázással” kell megtorolni, a vizsgált körben igen elterjedt, még a nőknél is előfordul.

Ezenkívül vizsgálatunk adatai abban is eltérnek az országos és az általunk ismert külföldi adatoktól, hogy a tettesek lőfegyvert, mérget nem használtak az elkövetéshez.

Az elkövetési mód és a tettesek neme közötti összefüggés leginkább a szúróeszközök (kések) használatával elkövetett ölési cselekményeknél mutatható ki, ugyanis a férfiak 69,5%-a, a nők 14,3%-a ilyen eszközt használt.

Az ütőeszközök alkalmazásánál az elkövetők neme szerinti eltérés abban mutatkozik, hogy a férfiak 10,1%-a, a nők 14,3%-a dorongot, karót, továbbá a férfiak 8,5%-a, a nőknek 14,3%-a vasvillát használt az elkövetéshez. Csupán megjegyezzük, hogy a boxer használata a vizsgált körben nem jellemző, ezért azt a tényt, hogy a férfi tettesek 5,1%-a boxerrel követte el a büntett kísérletét, kivételnek tekintjük.

Az elkövetési mód és a tettesek neme közti összefüggés tekintetében vizsgálatunk adatai alátámasztják az országos vizsgálatnak azt a megállapítását, hogy a férfiaknál gyakoribb elkövetési mód a szúrás (52%), mint az ütlegetés (38%). Ezzel szemben a nőknél az ütlegetés fordul elő gyakrabban (56%), mint a szúrás (21%). Ez az arány az általunk vizsgált körben úgy alakult, hogy szúrással a férfiak 69,5%-a, a nők 14,3%-a, ütlegetéssel a férfiak 30,5%-a, a nők 85,7%-a követte el a büntettet, vagy kísérletét.

E tanulmányban előzetes tájékoztatást igyekeztünk adni arról a speciális vizsgálatról, amelyet a Dél-Alföldön 1965. évben jogerősen elbírált emberölések tekintetében folytattunk. A teljes kriminológiai anyagot a végleges munkában közöljük, amely tartalmazni fogja a sértettekre vonatkozó megállapításokat is.

A vizsgálat célkitűzése egyébként az, hogy a jellemző kriminológiai sajátosságokat is szem előtt tartva feltárja a falusi lakosság körében elkövetett emberölések kriminálisztikai problémáit és ezen keresztül segítse az emberölések megelőzésére és felderítésére irányuló munkát. Az egész vizsgálat kísérlet an-

Az elkövetési eszközök fajtái

Az elkövetési eszköz megnevezése	férfi	A tettesek neme nő	összesen
<i>Bács-Kiskun</i>			
Zsebkés	57,5	—	57,5
Konyhakés	7,5	—	7,5
Disznóölőkés	5,0	—	5,0
Balta	—	2,5	2,5
Fejsze	2,5	—	2,5
Vasvilla	12,5	2,5	15,0
Kapa	2,5	—	2,5
Karó, dorong	5,0	2,5	7,5
Összesen:	92,5%	7,5%	100,0%
<i>Békés</i>			
Zsebkés	33,4	—	33,4
Konyhakés	33,3	—	33,3
Ásó	16,7	—	16,7
Lovaskocsi	16,6	—	16,6
Összesen:	100,0%	—	100,0%
<i>Csongrád</i>			
Zsebkés	30,0	5,0	35,0
Konyhakés	10,0	—	10,0
Törkés	5,0	—	5,0
Favágó balta	5,0	5,0	10,0
Kapa	—	5,0	5,0
Ásó	—	5,0	5,0
Dorong, karó	15,0	—	15,0
Boxer	15,0	—	15,0
Összesen:	80,0%	20,0%	100,0%
<i>A vizsgált terület</i>			
Zsebkés	47,1	1,6	48,7
Konyhakés	10,6	—	10,6
Disznóölőkés	3,0	—	3,0
Törkés	1,5	—	1,5
Vasvilla	7,6	1,5	9,1
Fejsze	1,5	—	1,5
Balta	1,5	3,0	4,5
Ásó	1,5	1,5	3,0
Kapa	1,5	1,5	3,0
Dorong, karó	9,1	1,5	10,6
Boxer	4,5	—	4,5
Összesen:	89,4%	10,6%	100,0%

nak megállapítására, miként lehet a kriminológiai információkat leghatékonyabban felhasználni a kriminalisztikában. A két tudományterület összefüggéseinek vizsgálata ilyen módon — tudomásunk szerint — még nem történt meg.

A vizsgált területen elkövetett emberölések kriminológiai jellemzőire elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal által végzett hasonló jellegű vizsgálat eredményeinek az általunk felkutatott adatokkal való egybevetése útján kezelttünk. Ennélfogva az általunk megállapított jellemző sajátosságokat csak ilyen szempontból tartjuk mértékadónak annál is inkább, mert vizsgálati anyagunk alapján számos olyan jellegű körülmény is megállapítható, amelyekkel az országos vizsgálat nem foglalkozott. Az 1962. évi országos értékelés megállapításait vizsgálatunk adatai több vonatkozásban alátámasztották. Az egyes kérdésekben eltérő véleményünk lényegében a vizsgált területen élő lakosság sajátos helyzetére, mindenekelőtt a nagykiterjedésű tanyavilágra, az elszórt tanyai települési viszonyokra és a tanyákban élő emberek szociális és kulturális állapotára vezethetők vissza.

ИШТВАН ДОБО

КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ УБИЙСТВ, СОВЕРШЕННЫХ НА ТЕРРИТОРИИ ЮЖНО-ВЕНГЕРСКОЙ НИЗМЕННОСТИ

(Резюме)

Процент лиц, осуждённых за совершение убийств, в Венгрии превышает средний уровень по Европе.

Учитывая общественную значимость данного вида преступления и принимая во внимание указанное выше обстоятельство, наша политика в области криминалистики на перспективный план выдвигает именно предупреждение убийств.

Одним из важных условий успешной работы по предупреждению и раскрытию преступлений является выявление личных и социальных факторов преступников, обстоятельств совершения преступлений. Поэтому с целью получения данных для более глубокого анализа преступлений по убийству нами был проведен сбор специальных данных. Сопоставляя выводы, сделанные нами на основе оценки объективных и субъективных обстоятельств, условий совершения убийств, квалифицированных вступившими в силу приговорами в областях Бач-Кишкун, Бекеш и Чонград (1965 г.) как умышленно совершённые убийства, с данными проведенных в 1962 г. по всей Венгрии исследований, мы обнаружили ряд специфических территориальных особенностей убийств.

Удельный вес законченных на исследованной нами территории на 12,6% ниже по сравнению со средними показателями по стране за 1962. г.

Доведение убийств до конца или прекращение их в стадии покушения определяется рядом объективных и субъективных факторов независимо от географического положения места совершения преступления, поэтому обоснованные выводы относительно причины указанного выше отклонения можно сделать только опираясь на общую оценку всех фактических обстоятельств.

Процент незаконченных преступлений, совершённых мужчинами, на 26,2% больше по сравнению со средними данными по стране, а женщинами — ниже.

Общее положение относительно того, что большая убийств совершается лицами мужского пола молодого возраста, полностью подтверждаются и данными наших исследований, в соответствии с которыми 70,7% преступников мужского пола составляют лица в возрасте 18—40 лет. В отношении женщин, привлечённых к уголовной ответственности, это соотношение составляет 62,5%.

Полученные нами данные относительно умственного и культурного уровня полностью подтверждают также и положение о том, что этот уровень у лиц, совершающих убийства, много ниже среднего умственного уровня населения.

Процент убийств, совершённых подсобными рабочими и другими лицами физического труда, в исследованной нами области на 23,1% выше по сравнению со средним показателем по стране.

Как показывают наши данные, 72,9% преступников не имели судимости и относились к возрастной группе в 18—40 лет.

Процент рецидивистов ниже по сравнению со средним показателем по стране.

Таким образом, на исследуемой нами территории в указанный период подавляющее большинство преступников, совершивших убийство, относилось к лицам без судимости в молодом возрасте.

Из числа факторов, способствующих совершению убийств, выделяется в первую очередь роль алкогольных напитков. Так, в исследуемых нами областях 75,8% преступников совершило убийство в состоянии опьянения. Характерно и то, что 64,9% пострадавших в момент совершения преступления также находились в состоянии опьянения.

Значительно большему по сравнению со средними данными по стране употреблению спиртных напитков способствует факт наличия здесь обширного «мира хуторов», разбросанности этих хуторов, что открывает возможность укрыться от налогов за приготовление вина и гонку водки без разрешения.

Неблагоприятным фактором является и то, что охваченность исследуемых областей сетью культурных учреждений значительно меньше, чем в среднем по стране; естественно,

что живущие вдали от культурных учреждений, жители, имеющие более низкий по сравнению со средним по стране культурный уровень, отношения морального развития находятся в неблагоприятном положении.

42,9% преступников жили в хуторах и 25,7% преступлений совершили вне населённых пунктов. В этом отношении данные исследования, проведенных по всей стране, установили значительно более низкие пропорции.

Большая часть преступников, живущих в хуторах, совершали преступления в географически сходных с их местом жительства местах. Таким образом, полученные нами данные подтверждают сделанный на основе данных по всей стране вывод о наличии связи между жильем преступника и местом совершения им преступления.

Полученные нами данные, как и данные по стране в целом, свидетельствуют также о том, что при совершении убийства употребляют, как правило, то или иное орудие, средство. В исследуемых нами областях 59,3% преступников в качестве такого орудия убийства применяли нож.

KRIMINOLOGISCHE CHARAKTERISTIKA DER IN DER SÜD-TIEFEBENE UNGARNS VERÜBTEN TÖTUNGEN

(Zusammenfassung)

In Ungarn übertritt das Verhältnis des wegen Tötung Verurteilten den europäischen Durchschnitt.

In betracht auf diese Umstände und auf die gesellschaftliche Bedeutung des Straftates steht die Vorbeugung des Totschlages im Vordergrund unserer Strafpolitik.

Eine wichtige Bedingung der die Vorbeugung und Aufdeckung der Straftaten erzielenden erfolgreichen Strebungen ist das Erkennen der gesellschaftlichen Verhältnisse der Täter, sowie das der Tatsbedingungen. Deshalb ist zwecks der Erwerbung der zu einer eingehenden Analyse des Totschlages nötigen Angaben eine spezielle Angabenaufnahme durchgeführt worden. Aufgrund der Auswertung der objektiven und subjektiven Bedingungen der in den Komitaten Bács-Kiskun, Békés und Csongrád im Jahre 1965 durch rechtskräftige Gerichtsurteile festgestellte vorsätzlichen Totschläge und durch die davon gezogenen Feststellungen, diese mit den Angaben der Landesuntersuchung vom Jahre 1962 verglichen wurde an die örtlichen Eigenschaften des Totschlages hingewiesen.

Das Verhältnis der durchgeführten Totschläge auf dem untersuchten Gebiet ist um 12,6% kleiner als der Landesdurchschnitt des Jahres 1962.

Die Vollendung des Totschlages, oder sein Verbleiben im Versuchsstadium werden, unabhängig von der geographischen Ort des Tates, durch zahlreiche objektive und subjektive Faktoren beeinflusst, deshalb kann also aufgrund der genannten Abweichungen ausschließlich durch die gemeinsame Wertung aller Tatsbedingungen gefolgt werden.

Das Verhältnis der männlichen Täter bei den unvollendeten Taten ist um 26,2% höher als der Landesdurchschnitt, das Verhältnis der Weiblichen ist aber kleiner.

Die allgemeingültige Feststellung, daß ein großer Teil der Täter zur jungen Altersgruppe gehört, unterstützt auch unser Untersuchungsmaterial vollständig, die männlichen Täter im Alter von 18—40 Jahren machen nämlich 70,7% der Gesamtzahl der männlichen Täter aus. Dieses Verhältnis ist unter der verantwortlich gemachten Weiblichen 62,5%.

Aufgrund unserer Angaben zur Intelligenz- und Bildungsniveau der Täter kann es föllig als begründet betrachtet werden, daß das Intelligenz- und Bildungsniveau der Täter eines Totschlages bedeutend minder als das durchschnittliche Bildungsniveau der Bevölkerung ist. Das von uns festgestellte Verhältnis der Täter unter den Hilfs- und übrigen Handarbeitern ist um 23,1% höher als der Landesdurchschnitt.

Im Bezug auf das Vorleben wurde festgestellt, daß 72,9 Prozent der Täter zu den Menschen von unbestraftem Vorleben und zur Gruppe der 18—40 jährigen gehört.

Das Verhältnis der speziellen Rückfälligen ist kleiner als der Landesdurchschnitt. Dem entsprechend waren auf dem untersuchtem Gebiet und in der gegebenen Zeitperiode die Täter des vorsätzlichen Totschlages in großer Zahl junge nicht Vorbestarften.

Von den den Totschlag herbeiführendes Bedingungen, Faktoren ist die Rolle des Alkoholverbrauches hervorzuheben. In den untersuchten Bezirken hat 75,8 Prozent der Täter ihre verbrecherische Handlung in alkoholisiertem Zustand begangen. Es ist ebenfalls charakteristisch, daß 64,9 Prozent der Verletzten während der Begehung des Straftates alkoholisiert war.

Den Landensdurchschnitt weit übertretender Verbrauch von Alkoholgetränken wird durch die großen Gehöftsgebieten, durch die Zerstreutheit der Gehöfte begünstigt, das hier eine gugute Möglichkeit zur geheimen Snapsbrennerei und den Wein vor Steueten zu verstecken gesichert wird.

Eine ungünstige Bedingung ist es auch, daß auf diesen Gebieten die Zahl der Kultureinrichtungen bedeutend hinter dem Landesdurchschnitt steht und so befinden sich die von diesen Einrichtungen weit wohnenden Leute, deren Durchschnittsbildung gering ist, hinsichtlich auf ihre geistliche und sittliche Entwicklung in einer ungünstigen Lage.

42,9 Prozent der Täter lebt auf den Gehöften und hat seine Handlung in 25,7 Prozent außerhalb eines bewohnten Gebietes begangen. Die Landesuntersuchungen stellen in dieser Hinsicht wesentlich kleinere Verhältnisse fest.

Ein großer Teil der auf den Gehöften lebende Täter hat seine Tat auf einer, mit seiner Wohnort geographisch gleichen Ort begangen, dadurch bekräftigt also unsere Untersuchung die von den Landesangaben gezogenen Folgerungen auf die Verbindung zwischen dem Wohnsitz des Täters und der geographischen Ort der Begehung.

Auch jene Tatsache, daß der Totschlag im allgemeinen mit Gebrauch eines Mittels durchgeführt wird, stimmt mit den Landesangaben überein. Auf dem untersuchten Gebiet hat 59,3 Prozent der Täter die Handlung überwiegend mit einem Messer begangen.